

Mateja Pevec Rozman

Rajhman o vlogi žensk v Cerkvi: drobci iz Rajhmanovih razmišljanj o vlogi žensk v Cerkvi po drugem vatikanskem koncilu

*Rajhman on the Role of Women in the Church;
Some Fragments from Rajhman's Reflections
on the Role of Women in the Church after
the Second Vatican Council*

Izvilleček: V pokoncilskem času je postajalo vprašanje vloge laikov in žensk v Cerkvi še posebej aktualno, s tem povezano pa tudi vprašanje njihove formacije. Teolog in pastoralist, literarni zgodovinar in filolog dr. Jože Rajhman (1924–1998), ki je v Sloveniji aktivno deloval prav v pokoncilskem času, se je med drugim posvečal tudi vprašanju vloge žensk v Cerkvi.

Prispevek analizira Rajhmanovo razumevanje vloge žensk v Katoliški cerkvi skozi njegove objavljene članke in neobjavljeno arhivsko gradivo iz Nadškofijskega arhiva v Mariboru.¹ Obdelani so njegovi članki o ženskem vprašanju ter duhovne spodbude in premišljevanja, namenjena ženskam, redovnicam in katehistinjam. S tem Rajhmanovim odnosom do perečega pokoncilskega vprašanja se na slovenskih tleh še nihče ni ukvarjal, zato ta članek prinaša tudi doslej še skoraj popolnoma neznan odmev koncila v slovenski Cerkvi.

Izvirni prispevek članka je analiza Rajhmanove še ne obdelane zapuščine, ki se nahaja v Nadškofijskem arhivu v Mariboru (NŠAM), kolikor nam je bila dostopna v skladu z arhivsko zakonodajo in *Pravilnikom o uporabi gradiva*, in prinaša nekaj drobcov Rajhmanovega razmišljanja o naslovni tematiki, deloma pa razkriva tudi njegov duhovni portret. Metodološko gre za analizo izvirnega arhivskega gradiva. Izbor člankov je narejen po tematskem ključu (o izrecni tematiki je bilo v Cobbisu moč najti štiri Rajhmanove objave), analiza teh je kronološka od najmlajšega do najstarejšega z izjemo zadnjega, ki je zaradi kratke navedbe razvrščen na konec 2. poglavja. V okviru fonda NŠAM zapuščine duhovnikov, Rajhman Jože, sta bili obdelani dve tehnični enoti, in sicer škatla 5 in škatla 9. Treba je omeniti, da je bila obdelava in analiza tipkopisov in rokopisov (slednjih v obliki zapiskov, zaznamkov, mestoma zgolj osnutkov in pribeležk) kljub profesorjevi berljivi pisavi, a zaradi črtanja, popraviljanja, tudi poškodb papirja in manjkajočih delčkov, dolgotrajna in mestoma zahtevna, a hkrati

1 Iskrena zahvala ravnatelju Nadškofijskega arhiva Maribor gospodu Bernardu Geršaku za posebno dovoljenje možnosti dostopa do gradiva ter gospe mag. Lilijani Urlep, arhivski svetovalki Nadškofijskega arhiva v Mariboru, za njene nepogrešljive strokovne nasvete in pomoč pri raziskavi.

navdihujoča, vsa ta zagonetnost je nudila poseben raziskovalski užitek. Med drugim je kot zanimivost treba omeniti, da je bilo v gradivu moč najti Rajhmanova razmišljanja (premišljevanja, kot jih poimenuje sam) in duhovne spodbude, opirajoč se na misel cistercijskega duhovnika Leopolda Bertscheja (1915–1997), ki je pri nas malo znano ime, Rajhman pa se nanj pogosto sklicuje in ga citira. Tematike vloge žensk v Cerkvi se Rajhman dotakne tudi v svojih štirih kratkih člankih, ki jih analiziramo in ob tem pokažemo na avtorjevo odprtost in širino glede ženskega vprašanja s poudarkom na skrbi za formacijo žena in katehistinj kot ključnih sodelavk pri oznanjevalnem poslanstvu Cerkve. Prvi del prispevka prinaša bistvene poudarke drugega vatikanskega koncila glede vloge laikov in žensk v Cerkvi, kar je nujno iz razloga osvetlitve in razumevanja Rajhmanovih stališč. V drugem delu prispevek analizira članke, ki jih je Rajhman napisal na temo vloge žensk v Cerkvi. Tretji del razprave, ki predstavlja posebni izvirni prispevek k obravnavani tematiki, prinaša vpogled in analizo nekaterih drobcev iz Rajhmanove še neobdelane zapuščine, ki se nahaja v Nadškofijskem arhivu v Mariboru.

Glavni cilj prispevka je analizirati odnos Jožeta Rajhmana kot enega slovenskih teologov izobražencev in duhovnikov do vprašanja vloge žensk v (slovenski) Cerkvi kot odmev drugega vatikanskega koncila s teološko religioznega vidika. To vprašanje v slovenskem prostoru doslej še ni bilo obravnavano. V tem se kaže tudi izvirnost članka, ki tako postavlja temelje za nadaljnjo strokovno znanstveno obravnavo omenjenega vprašanja in hkrati tudi za odmeve koncila na vprašanje vloge in mesta žensk v Cerkvi.

Pri osmišljanju raziskovalnega vprašanja se je kazala in vse bolj odstirala Rajhmanova naklonjenost do vključevanja in sodelovanja žensk v življenje in delovanje Cerkve, kar se je med raziskovanjem in preučevanjem tudi potrdilo. Na ta način je Rajhman eden redkih teologov, ki je v slovensko cerkev in teologijo vnašal še eno novost drugega vatikanskega koncila.

Ključne besede: vloga žensk, katehistinje, drugi vatikanski koncil, laiki, Cerkev

Abstract: *In the aftermath of the Second Vatican Council, the question of the role of the laity, particularly of women within the Church emerged as one of the most urgent pastoral and theological concerns, closely linked to the issue of formation. The Slovenian theologian, pastoral scholar, literary historian, and philologist Jože Rajhman, PhD (1924–1998), active precisely in this period, devoted significant attention to this question.*

This article provides the first systematic study of Rajhman's understanding of the role of women in the Catholic Church, based on both his published writings and unpublished archival material preserved in the Archdiocesan Archives of Maribor (AAM). Methodologically, the article combines textual analysis of published works with critical examination of primary archival sources (manuscripts and typescripts, notes, and drafts), focusing on two archival units of Rajhman's estate (AAM, boxes 5 and 9). Particular attention is given to his spiritual reflections and exhortations addressed to women, nuns, and catechists, as well as to his engagement with the Cistercian priest Leopold Bertsche (1915–1997), a little-known figure in Slovenia, whose thought Rajhman frequently referenced. Four shorter published articles on the "women's question" are analysed, following a thematic and chronological framework with exception of the last.

The findings reveal Rajhman's consistent openness toward the inclusion and active participation of women in the life and mission of the Church, with special emphasis on their theological formation and role as catechists, key collaborators in the Church's evangelizing mission. This orientation places him among the few Slovenian theologians who advanced, within the local context, one of the major novelties of the Second Vatican Council.

The originality of the article lies in its analysis of Rajhman's hitherto unexplored legacy and in positioning his reflections within the broader theological discourse of the Second Vatican Council. By highlighting previously unknown aspects of his thought, the study not only contributes to Slovenian Church historiography but also establishes a foundation for

further scholarly inquiry into the reception of the Council, particularly regarding the role and status of women in the Church.

Keywords: *the role of women, catechists, Second Vatican Council, laity, Church*

Uvod²

Vprašanje vloge žensk v Katoliški cerkvi še vedno predstavlja enega od osrednjih teoloških in pastoralnih izzivov. Tradicionalno so bile ženskam v cerkvenem življenju pogosto dodeljene podporne službe (npr. krašenje in čiščenje cerkva in župnišč, gospodinjenje, tajništvo, administracija, računovodstvo, karitativne dejavnosti), v osebnem življenju pa naloge predvsem v službi družine ali v odločitvi za redovno življenje. Sodobna teologija je začela, zlasti po drugem vatikanskem koncilu (1962–1965), razvijati novo razumevanje laikov kot aktivnih nosilcev evangelizacije tako v družbi kot tudi znotraj Cerkve same.³ Poseben poudarek laikom in pa tudi konkretne korake v smeri odpiranja vrat vodilnih položajev tudi v nekaterih cerkvenih službah (tudi ženskam) je storil pokojni papež Frančišek posebej v okviru Dikasterija za laike, družino in življenje (znano je stališče, da laiki niso zgolj pomočniki, asistenti, temveč sodelavci).⁴

Slovenski teolog dr. Jože Rajhman (1924–1998) je bil eden tistih mislecev, ki so v pokoncilskem obdobju aktivno premišljevali o vlogi žensk v Cerkvi, pri čemer se je posebej posvečal domačim razmeram. Kot profesor moralne teologije in pastoralne teologije na Teološki fakulteti v Mariboru je Rajhman združeval akademsko rigoroznost s pastoralnim občutkom za sodobne izzive. Njegova zapuščina, ki se hrani v Nadškofijskem arhivu v Mariboru, razkriva bogastvo njegovih razmišljanj o tej tematiki in vabi k nadaljnjemu raziskovanju. V tem prispevku se v okviru navedenega glavnega raziskovalnega vprašanja omejimo na tri konkretna podvprašanja

2 Prispevek je nastal v okviru raziskovalne skupine P6-0269 *Religija, etika, edukacija in izzivi sodobne družbe*, ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

3 Omeniti je treba, da so bili znotraj Cerkve tudi že pred koncilom zaznani premiki, tako je npr. papež Pij XII. ženskam priznal pomen v družbi in Cerkvi. Tudi v katoliških gibanjih (npr. Katoliška akcija) so ženske postajale dejavne sodelavke v pastoralnih in misijonskih dejavnostih. Same priprave na drugi vatikanski koncil pa so odprle prostor novim vprašanjem, med njimi tudi vlogi laikov pri evangelizaciji, kar je posredno vključevalo tudi ženske.

4 Več in na kratko o tem Pevce Rozman, 2023.

oz. naloge: analizirati Rajhmanovo razumevanje vloge žensk v kontekstu koncilске teologije; predstaviti njegove objavljene prispevke o ženskem vprašanju v Cerkvi; osvetliti in analizirati ter komentirati doslej neobjavljeno arhivsko gradivo, ki prinaša dragocene vpogledе v njegovo pastoralno delo in njegovo skrb za duhovnost žensk (mater, redovnic in katehistinj).

1 Drugi vatikanski koncil kot teološki okvir

Za razumevanje Rajhmanovega pristopa k vlogi žensk je ključno poznavanje koncilskega konteksta. Drugi vatikanski koncil (1962–1965) ni obravnaval vloge žensk ločeno, a jih je jasno prepoznal kot pomemben del Božjega ljudstva z enakim dostojanstvom in zmožnostjo aktivnega sodelovanja v poslanstvu Cerkve – kot žene, matere, učiteljice, evangelizatorke pa tudi kot odgovorne državljanke.

1.1 Laiki v koncilskih dokumentih

Koncil je poudaril pomembnost in aktivno vlogo laikov v Cerkvi, kar je bilo podrobno obravnavano v dokumentu *Lumen Gentium* (*Dogmatična konstitucija o Cerkvi*) in *Apostolicam Actuositatem* (*Odlok o laškem apostolatu*). Tako postavlja *Dogmatična konstitucija o Cerkvi Lumen gentium* temeljno teološko vizijo Cerkve kot Božjega ljudstva. V 31. členu beremo: »Pod imenom laiki označujemo tukaj vse vernike razen udov svetega reda in redovniškega stanu, potrjenega v Cerkvi, to se pravi vernike, ki so bili s krstom vključeni v Kristusa in s tem uvrščeni v božje ljudstvo. Ti verniki so s krstom na svoj način postali deležni Kristusove duhovniške, preroške in kraljevske službe in izvršujejo svoj delež poslanstva celotnega krščanskega ljudstva v Cerkvi in svetu.« (LG 31)

Koncil preseže predkoncilsko razumevanje laikov kot zgolj pasivnih prejemnikov cerkvenih dobrin in jih prepozna kot aktivne sodelavce pri poslanstvu Cerkve. V 33. členu dokument izrecno poudarja, da imajo laiki – moški in ženske – delež pri poslanstvu Cerkve, saj:

so laiki brez izjeme poklicani, da kot živi udje z vsemi močmi, ki so jih prejeli po Stvarnikovi dobroti in po Odrešenikovi milosti, prispevajo k rasti Cerkve in k njenemu neprestanemu posvečevanju.

[...] A laiki so poklicani predvsem k temu, da po njih postaja Cerkev pričujoča in dejavna na tistih krajih in v tistih okoliščinah, kjer more Cerkev samo po njih postati sol zemlje. Tako je vsak laik že zaradi darov, ki jih je prejel »po meri Kristusovega daru« (Ef 4,7), priča in hkrati živo orodje poslanstva Cerkve. Razen tega apostolata, ki je naloga prav vseh vernikov, morejo biti laiki poklicani še na različne načine k bolj neposrednemu sodelovanju pri hierarhičnem apostolatu,⁵ podobno tistim možem in ženam, ki so apostola Pavla podpirali pri oznanjevanju evangelija in ki so se mnogi trudili v Gospodu (prim. Flp 4,3; Rimlj 16,3.4).⁶ Razen tega so sposobni, da jih hierarhija pritegne k nekaterim cerkvenim službam, ki naj jih izvršujejo v duhovni namen. (LG 33)

Izpostavimo nekaj bistvenih poudarkov:

1. Sodelovanje pri Kristusovem poslanstvu: laiki so poklicani, da sodelujejo pri Kristusovi duhovniški,⁷ preroški⁸ in kraljevski⁹ službi (LG 31). To pomeni, da aktivno delujejo v službi Cerkve in v družbi. V 33. členu dokument izrecno poudarja, da imajo laiki – moški in ženske – delež

5 V navedenem členu je ob besedici apostolat dopolnitev v opombi, ki jo navajamo na tem mestu: »Prim. Pij XII., nagovor »Six ans se sont écoulés«, 5. okt. 1957: *AAS* 49 (1957) 927.« (*Koncilski odloki* 1980, 169)

6 Prav tako navedeno v dokumentu LG.

7 Soudeležnost pri duhovniški službi pomeni »skupno duhovništvo vernikov«, ki ga imajo vsi posamezniki v odnosu do celotne skupnosti Cerkve kot nalogo, da 'sodelujejo pri darovanju evharistije in to duhovništvo uveljavljajo v prejemanju zakramentov, v molitvi in zahvaljevanju, s pričevanjem sve-tega življenja, z zatajevanjem samega sebe in z dejavno ljubeznijo' (2. vat. koncil). In to duhovništvo se razlikuje od službenega duhovništva duhovnikov, ki je sad zakramenta mašniškega posvečenja. Na osnovi krsta so verniki torej udeleženi na trojni Kristusovi službi: duhovniški, preroški in kraljevski (C 31,1; LA 2; 10,1; M 15,2). Udeležnost pri Kristusovi duhovniški službi vključuje izvajanje duhovnega bogoslužja v Božjo slavo in odrešenje ljudi (C 34,2); kot duhovno daritev darujejo zlasti pri sveti maši vse svoje življenje z vsemi deli, molitvami, družinskim življenjem in vsakdanjim delom, prav tako nadloge življenja. 'Preroško službo' izpolnjujemo tako, da smo priča vere v vsakdanjem življenju (C 35,1); da vedno bolj sprejemamo Kristusovo besedo in jo živimo sredi sveta; da smo živi evangelizatorji, kjerkoli delujemo.« (Turnšek 2017)

8 »Preroško službo oz. preroško poslanstvo izpolnjujemo tako, da smo priča vere v vsakdanjem življenju (C 35,1); da vedno bolj sprejemamo Kristusovo besedo in jo živimo sredi sveta; da smo živi evangelizatorji, kjerkoli delujemo.« (Turnšek 2017)

9 »Kraljevsko službo' uresničujemo, kadar se s 'kraljevsko svobodo' z zatajevanjem samega sebe in s svetim življenjem usposablamo za zmago nad kraljestvom greha v sebi in v svetu ter za vzpostavitev Božjega kraljestva v sebi in drugih (C 36,1). Sv. Ambrož je to službo opisal takole: 'Kdor si podvrže svoje telo in vlada svoji duši, ne da bi se prepustil svojim strastem, je gospodar samega sebe: moremo ga imenovati kralja, ker je sposoben vladati samemu sebi; svoboden je in neodvisen in se ne pusti ujeti v suženjstvo greha.'« (Turnšek 2017)

- pri poslanstvu Cerkve in so poklicani, da kot kvas od znotraj udejanjajo duhovno poslanstvo Cerkve v svetu s pričevanjem svojega življenja in z delovanjem. (LG 33)
2. Udeležba laikov pri poslanstvu Cerkve in poslanstvo v svetu: Dokument *Apostolicam Actuositatem* (Odlok o laiškem apostolatu) poudarja, da laiki izvajajo apostolat predvsem v svojem vsakdanjem življenju, v družini, poklicu, kulturnih dejavnostih in javnem življenju. Poudarek je na prizadevanju, da »se trudijo za evangeliziranje in posvečevanje ljudi« (AA 2). »Vsem krščanskim vernikom je torej naložena častna obveznost, truditi se za to, da bi vsi ljudje po vsej zemlji spoznali in sprejeli odrešensko božje oznanilo.« (AA 3) Tukaj se kaže oz. spodbuja aktivna vloga laikov, ki jo imajo kot oznanjevalci predvsem v svetu, v okviru svojih dejavnosti, zaposlitve, zasebnem in javnem življenju. Skratka, gre za spodbudo, da kristjan živi in izpričuje svoje krščanstvo v svojem življenju in s svojim življenjem in delovanjem.
 3. Poklicanost k svetosti in služenju: V *Lumen Gentium* (40) je zapisano, da so tudi laiki poklicani k svetosti, tako da živijo svojo vero skozi dejanja ljubezni, pravičnosti in miru. Njihovo delo v Cerkvi in v svetu je način posvečevanja in sodelovanja pri Kristusovem poslanstvu, konkretnije glede sodelovanja pri bogoslužju v *Konstituciji o svetem bogoslužju*.
 4. Sodelovanje pri bogoslužju in pastoralnem delu: Laiki so poklicani, da aktivno sodelujejo pri bogoslužju in pastoralnih dejavnostih. Po koncilu se je njihova vloga v bogoslužju povečala, omogočena je bila večja participacija pri obredih, npr. pri branju beril in petju. O sodelovanju laikov pri liturgiji piše *Konstitucija o svetem bogoslužju Sacrosanctum Concilium*, katere glavni cilj je spodbuditi k polnemu, zavestnemu in dejavnemu sodelovanju vseh vernih pri bogoslužnih opravilih (SC 14). Dokument jasno prepozna, da vsi prisotni pri maši sodelujejo v liturgični daritvi – vsak v svoji vlogi: pevci, bralci, ministranti, razlagalci, zbor ipd., in sicer vsak samo tisto in vse tisto, kar mu gre po naravi stvari in po liturgičnih pravilih. (SC 28, 29)

1.2 Eksplicitna omemba vloge žensk v Cerkvi

Vloga žensk je implicitno vključena v razprave o laikih, vendar pa se koncil dotika tudi specifičnih vidikov ženskega sodelovanja in poklicanosti. Drugi vatikanski koncil tudi ne odpira neposredno vprašanja posvečenja žensk,

priznava pa enakovredno dostojanstvo žensk kot članic Božjega ljudstva in spodbuja njihovo dejavno vlogo v svetu in Cerkvi.

Bolj na splošno, a je vredno omeniti, se vloga žensk nakazuje v dokumentu *Gaudium et Spes* (*Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu*), ki priznava pomembno vlogo žensk v družbenem in kulturnem življenju, ko piše, da ima vsak človek, moški in ženska, tako pravico kot dolžnost, da prispeva k kulturnemu življenju skupnosti. »Žene so zaposlene skoraj že na vseh življenjskih področjih; prav pa bi bilo, da bi mogle izvrševati svojo nalogo popolnoma v skladu s svojo lastno naravo. Dolžnost vseh je, da bodo priznavali in podpirali ženam lastno in nujno vlogo pri kulturnem življenju.« (GS 60) Ta odlomek odpira pot pojmovanju razumevanja ženske ne le kot matere in zakonske žene, temveč tudi kot ustvarjalne posameznice, ki ima pomembno družbeno vlogo.

Medtem ko *Lumen gentium* postavlja temeljno teološko vizijo, gre *Odlok o laičnem apostolatu* korak dlje. V 9. členu, ki sprva omenja pomembnost opravljanja apostolata tako v Cerkvi kot v svetu za laike nasploh (med področja apostolske dejavnosti uvršča cerkvene skupnosti, družino, mladino, socialno okolje, narodno in mednarodno življenje), v nadaljevanju izpostavlja vedno večjo vlogo žensk v družbi ter poudarja pomen njihovega širšega sodelovanja na različnih področjih cerkvenega apostolata: »Ker v naših dneh ženske vedno bolj dejavno posegajo v celotno družbeno življenje, je zelo važno, da se obilneje udeležujejo tudi cerkvenega apostolata na raznih področjih.« (AA 9)¹⁰

To je eden od pomembnih trenutkov, ko koncil ženske izrecno vključi in jim priznava dostojanstvo, odgovornost in prispevek k Cerkvi. *Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu Gaudium et spes* gre še dlje in v 29. členu jasno zavrača vsakršno obliko diskriminacije, ko piše, da je vsaka oblika diskriminacije glede človekovih pravic, ne glede na spol, raso, barvo kože, položaj nesprejemljiva. »Obdarjeni z razumno dušo in ustvarjeni po božji podobi, imajo vsi ljudje isto naravo in isti izvor;

10 Na takšno pojmovanje so vplivale tudi splošne družbene spremembe tega časa, npr. ženske so pridobile volilno pravico, dostop do izobraževanja in zaposlitve; v teoloških krogih so se začele pojavljati prve ženske teologinje, ki so zahtevale več prostora za ženske v teološkem mišljenju; povečala se je tudi vloga žensk v javnem življenju, kar je predstavljalo izziv tudi cerkveni strukturi, ki se je morala soočiti z vprašanji enakosti, soudeleženosti in prepoznanja dostojanstva žensk.

odrešeni po Jezusu Kristusu, so poklicani z isto božjo poklicanostjo in določenostjo: osnovno enakost vseh ljudi je zato treba bolj in bolj priznavati.« (GS 29) V isti točki je zapisana tudi žalostna ugotovitev, da vsem še niso zagotovljene temeljne pravice, ki gredo osebi, pri čemer je konkretno izpostavljeno: »Tako npr. če se ženski odreka možnost, da bi si svobodno izbrala zakonskega druga in se odločila za svoj življenjski stan, ali da bi imela dostop do iste stopnje vzgoje in izobrazbe, kakšna je priznana moškemu.« (GS 29)

V Dogmatični konstituciji o Cerkvi pa beremo:

Eno je torej izvoljeno božje ljudstvo [...] skupno je dostojanstvo udov po njihovem prerojenju v Kristusu, skupna je milost božjega otroštva, skupna poklicanost k popolnosti, eno zveličanje, eno upanje in nedeljena ljubezen. V Kristusu in Cerkvi torej ni nikakršne neenakosti, kar zadeva rod ali narodnost, socialni položaj ali spol, kajti »ni več Juda, tudi ne Grka; ni več sužnja, tudi ne svobodnega; ni več moškega in ženske; kajti vsi vi ste 'eden' v Kristusu Jezusu.« (Gal 3,18 gr.; prim. Kol 3,11) (LG 32)

Koncil je spodbudil ženske tudi k sodelovanju pri pastoralnem in katehetskem delu. Tako so se postopoma začele uveljavljati kot katehistinje, pastoralne asistentke in aktivne članice župnijskih svetov, čeprav jih sam koncil ni neposredno omenil kot take. Kot zanimiv in pomemben premik v razumevanju in spoštovanju žensk velja omeniti še samo navzočnost žensk na koncilu. Govorimo o zgodovinsko pomembni prisotnosti žensk kot opazovalk («auditrices») na koncilu, kar se je zgodilo prvič v zgodovini Cerkve. Povabljenih je bilo skupno triindvajset, med njimi redovnice, teologinje in članice laičkih gibanj, kar je pomenilo nov simbolni korak k vključevanju žensk v cerkveno razpravo.

Ob kratki predstavitvi bistvenih pogledov drugega vatikanskega koncila in vplivov, ki jih je imel, ugotovimo, da je koncil s priznavanjem enakovredne poklicanosti vseh laikov, vključno z ženskami, postavil temelje za bolj odprto in aktivno vključevanje laikov in žensk v Cerkveno življenje. V dokumentu *Apostolicam Actuositatem (Odlok o laičkem apostolatu)* so ženske izrecno imenovane kot aktivne udeležanke apostolskega dela; »ker v naših dneh ženske vedno bolj dejavno posegajo v celoto družbenega življenja,

je zelo važno, da se obilneje udeležujejo tudi cerkvenega apostolata na raznih področjih» (AA 9). Seveda pa za to potrebujejo ustrezno vzgojo in izobrazbo (tako moški kot ženske), s čimer so se začele spodbujati razne oblike izobraževanj in duhovne formacije obojih, da bi lahko učinkovito sodelovali pri evangelizaciji in pastoralnem delu.

Na koncilu so izpostavili dostojanstvo žensk in pozvali k njihovemu prispevku v družbenem in cerkvenem življenju, kar je kasneje omogočilo širše priložnosti za njihovo sodelovanje v Cerkvi, predvsem v vlogi katehistinj. Omenjeno dogajanje v vesoljni Cerkvi je odmevalo tudi na slovenskih tleh in postopoma so se začele oblikovati razne institucije za izobraževanje katehistinj, sprva v obliki teoloških tečajev, ti pa so prerasli v teološko oz. katehetsko pastoralno šolo, ki deluje še danes.¹¹

2 Rajhman o vlogi žensk v Cerkvi skozi njegove objave

Teolog Jože Rajhman je bil kot profesor teologije odprt za novosti drugega vatikanskega koncila. Blizu mu je bila ideja o stalnem prenavljanju Cerkve (*aggiornamento*), ki kot osrednja misel koncila poudarja na eni strani vsebinsko zvestobo izvoru in hkratno odprtost za sodobnega človeka in sodobni svet ter s tem podpira prizadevanje za iskanje novih metod in načinov za uspešno in učinkovito komunikacijo s sodobnostjo. Rajhman je prepričan, da se s prenavljanjem ohranja živost tako institucije kot človeka (o tem pričajo tudi mnoge duhovne vaje oz. obnove, ki jih je imel tako za duhovnike kot laike, s posebno pozornostjo posvečene ženam, materam, katehistinjam in redovnicam), stagnacija ali stanje na mestu pa vodi v okostenelost. Prenavljanje Cerkve mora vedno izhajati iz istih temeljev, to je iz izvira, ki je Jezus Kristus in njegov nauk, in mora ostati temu izviru tudi zvesto. Ta ideja je Rajhmana spremljala tudi pri njegovem pastoralnem delu. Kot duhovnik in duhovni spremljevalec je imel poseben čut za sočloveka v vseh njegovih različnih življenjskih situacijah in tudi različnih ter dopolnjujočih se vlogah, ki so človeku – kot moškemu in ženski – podeljene po naravi, obema pa pripada enako dostojanstvo, izvirajoče iz ustvarjenosti po božji podobi in sličnosti.

11 Več o tem Nežič, 2018.

V nadaljevanju se prispevek osredotoča na Rajhmanovo obravnavo ženskega vprašanja skozi njegove objavljene članke, ki jih ločeno predstavimo in analiziramo, pri čemer velja opozoriti, da gre predvsem za njegove predstavitve stališč in zapisov drugih, kar nam razkriva njegovo osebno stališče do same tematike.

2.1 Članek *Feministična teologija na razpotju* (NŠAM, Zapuščine duhovnikov, Rajhman Jože,¹² šk. 9, Zn 88/1; *Znamenje* 18/1 (1988): 90–91)

V zapiskih, ki jih najdemo v arhivskem materialu in predstavljajo osnutek članka o feministični teologiji, ki je bil objavljen v reviji *Znamenje*, se Rajhman opre na zadnjo številko *Conciliuma* iz leta 1987 (franc. izd. št. 214), ki je bila posvečena ženskemu vprašanju.

Gre pravzaprav za predstavitev pogledov drugih avtorjev, ki so objavljali v tej številki. Rajhman navaja, da so članke za to številko prispevale izključno ženske, izvzemši uvodno kroniko, ki jo piše moški avtor (John Coleman). Kot zanimivost omenimo Rajhmanovo drzno opazko, ko piše, da bi uvodno kroniko lahko poimenovali kar »chronique scandaleuose«, saj, kot navaja, »redno kritično spremlja dogajanja v Cerkvi in opazi napake in spodrsrljaje, ki jih druge revije prezrejo ali pa molče obidejo« (NŠAM, Rajhman, šk. 9). Konkretno se misel nanaša na kritiko razumevanja definicije Cerkve kot božjega ljudstva, kot jo zapiše avtor uvodne kronike in povzame Rajhman,

da bo le takrat našla v cerkveni skupnosti svoje mesto množica laikov, če bo dosledno svoji definiciji razumela sebe kot resnično skupnost enakopravnih, kjer bodo vsi enakopravno in odgovorno sodelovali in odgovorno soodločali, kjer bo po koncilu razjasnjen teološki položaj sveta in svetnega v odnosu do Cerkve, kjer bodo laiki, ki morajo po definiciji biti aktivni v svetu, v sami Cerkvi, katere člani so, pa nimajo besede. To so bili glavni problemi petnajst tisočev anketiranih laikov v ZDA. (NŠAM, Rajhman, šk. 9, Zn, 88/1)

12 V nadaljevanju: NŠAM, Rajhman.

Težava, ki jo je moč jasno razbrati, ali recimo raje škandaloznost, je v tem, da Cerkev na načelni ravni sicer podpira enakopravnost, jo tudi pričakuje v svetu, sama znotraj svojih struktur pa je še ne udejanja. Rajhman nadaljuje, da čeprav je »po mnenju avtorja sinoda (mišljena je sinoda o laikih) vendarle bila soočena s temi vprašanji, se je z njimi ukvarjala in jih vključila v dnevni red, se seveda stvari bistveno niso premaknile. Toda že dejstvo, da so bile na dnevnem redu, dokazuje neki napredek v smeri novega (sodobnega) razumevanja laikata v Cerkvi in svetu. Saj bodo problemi ostali in bodo počasi nažirali zavest tistih, ki morajo razmišljati tudi po sinodi o usodi 'laikata'!« (NŠAM, Rajhman, šk. 9, Zn, 88/1)

Rajhman v nadaljevanju prispevka povzema vsebino te številke *Conciliuma* (franc. izd. št. 214). Uvodnik, ki ga je napisala E. Schüssler Florenza, navaja 1 Tim 5,3-16 in skuša pokazati, da je že v prvi Cerkvi bila neke vrste diskriminacija med ženskami in moškimi, ko je bil moški nagrajen za svoje delo v Cerkvi, vdova pa je bila deležna cerkvene pomoči le tedaj, če usahnejo viri za družinsko vzdrževanje. Rajhman zapiše, da vidi v tem avtorica načela svetne družbe, ki jih je prevzela prva Cerkev in jih prilagodila svojim potrebam, ta družba pa je bila takrat patriarhalna, se pravi moška, in je odmerjala ženski le »nujen« delež. (NŠAM, Rajhman, šk. 9, Zn 88/1, 2) Dalje Rajhman ugotavlja, da se v vseh prispevkih pojavlja zahteva po enakopravnosti, po razumevanju ženske kot ženske v njenem prizadevanju za moža in družino. Pri tem prihaja do zavesti vedno bolj tudi njen vsakdanji delovni urnik, ki skorajda ne pozna počitka. V sodobnem času oz. novejši dobi, kot piše Rajhman, ko je bila ženski priznana enakopravnost pravice do službe, bodisi v tovarni bodisi v javnem življenju, je prišla do izraza prav ta dvojna vloga: biti mati in žena in biti enakopravna članica družbe z vsemi pravicami in dolžnostmi. Sledi kritična ugotovitev: »Tako si je tudi sama po svoji volji in hotenju nakopala več, kot je bila sposobna nositi. In sedaj so se ji odprle oči: kljub vsemu je izkoriščana, tako v družini kot v družbi. Njen položaj se bistveno ni popravil, prej se je poslabšal, če gledamo samo enodimenzionalno.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9, Zn 88/1, 2)

V predstavitvi članka je moč opaziti Rajhmanov pretanjeni občutek za vprašanje vloge, ki naj bi jo imeli laiki v Cerkvi (tako moški kot ženske), a se zdi, da ju v življenju Cerkve in njenih strukturah več kot dvajset let po koncilu še vedno ni moč zaznati. Tako bi se izraz škandaloznost, ki se nanaša na opazanje in poimenovanje težav, ki se pojavljajo znotraj Cerkve, lahko

nanašal tudi na še vedno ne v zadostni meri uresničeno pobudo koncila, da se Cerkev kot institucija bolj odpre tudi v svojih strukturah in službah za sodelovanje z laiki, predvsem ženskami.¹³

2.2 Članek *Ženska teologija, Znamenje 10/5* (1980): 461–462 v rubriki *Zapisi*¹⁴

V kratkem članku *Ženska teologija* Rajhman kritično ugotavlja, da uveljavljanja žensk v družbi Cerkev ne more več zanikati, »četudi je do nedavnega bila zagovornica, deloma pa še danes, podrejene vloge ženske, kar je vidno predvsem v prepovedi, da bi ženske prevzele kakšno liturgično vlogo v obredih« (Rajhman 1980b, 461). Tako Rajhman udarno začne svoj kratki, a provokativni zapis o vlogi žene v Cerkvi. Nadaljuje, da je Cerkev »v odločnem vztrajanju pri 'moškem' duhovništvu, ne da bi po mnenju mnogih 'moških' teologov mogla za to navesti dovolj prepričljive argumente« (461). Ali se tukaj Rajhman spogleduje z možnostjo ženskega duhovništva, lahko samo ugibamo, dejstvo pa je, kot zapiše, da »pri pastoralnem delu v Cerkvi vse bolj primanjkuje moških«, ter ob tem navaja, da je Cerkev (številčno) v praksi »feministična«, kar kaže na to, kot sklepa Rajhman, da bo počasi »nasprotovanje ženski kot sposobni za cerkvene službe pojenjalo« (461). Pri tem se opira na prakso v drugih krščanskih Cerkvah, posebej v protestantskih, kjer so »ženske že skoraj dosegle enakopravnost z moškimi, posebej tam, kjer so moški posebej občutljivi«, to pa je v vodstveni službi, kot piše Rajhman. Tudi v teologiji sami opaža vpliv ženske teologije, pri čemer omenja članek E. R. Schmidtove (ki spada v sam vrh nemške Protestantske cerkve, postala je prva predsednica nemškega društva za pastoralno psihologijo) z naslovom *Bog mater in ženska*, ki je izšel v znani nemški reviji *Theologie der Gegenwart*, v številki, ki je posvečena teologu in pastoralnemu psihologu Hermanu Stegnerju.

E. R. Schmidtova je prepričana, »da bi delež ženske pri razvoju in razumevanju teologije pomagal, da bi Cerkev šla v svojo prihodnost bolj zrela: najprej naj bi sebe razumela v inkluzivni govorici, v govorici, ki vključuje

13 O feministični teologiji, natančneje o njenih duhovnih obzorjih, je npr. pisal tudi Vekoslav Grmič (1985). Gl. dodatno tudi njegov odmev na temo ženskega duhovništva v reviji *Znamenje* (1977).

14 V tem članku se Rajhman podpiše samo s kratiko JR.

žensko; v svojih strukturah naj bi uresničila vodenje, ki ne bi poznalo gospodovanja; naj bi se našla v novem odnosu do človeške telesnosti» (461). Zdi se, da je Rajhman veliko pred svojim časom, namreč zapisati mnenje, kot si ga upa profesor teologije zapisati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, daleč presega celo mnenja in stališča nekaterih sodobnih teologov, četudi se v dvajsetih letih enaindvajsetega stoletja soočamo s krizo duhovniških (in redovniških) poklicev, o kateri Rajhman in njegovi sodobniki takrat verjetno niso niti sanjali, a so si kljub »zadostni kadrovske zasledbi« tedanjega časa upali razmišljati o medsebojnem sodelovanju med kleriki in laiki, posebej ženskami. To kaže tudi na Rajhmanovo dosledno spoštovanje človeka in človekovega dostojanstva, ki ni vezano na spol, temveč na že omenjeno ustvarjenost po božji podobi.

2.3 Članek z naslovom *K. Rahner razmišlja o ženskem duhovništvu*, *Znamenje* 7/3 (1977): 259–260

V svojem kratkem članku Rajhman uvodoma zapiše, da je Karl Rahner¹⁵ spremljal dogajanje na koncilu, zdaj pa še vedno redno spremlja izjave cerkvenega učiteljstva in komentira njihove dokumente. Tudi izjava Kongregacije za verski nauk o ženskem duhovništvu ni šla mimo njega, kot piše Rajhman, ki najde v majski številki jezuitske revije *Stimmen der Zeit* Rahnerjev zanimivi članek z naslovom *Priestertum der Frau?*. Rahnerjev pristop – analiza izjave – sledi trem korakom: 1. cerkveni dokument sprejme z vso spoštljivostjo, 2. ugotovi njegove avtoritarne razsežnosti in 3) zapiše svoje teološko mnenje o dokumentu.

Rahner ugotavlja, da razprava zavrača misel, da bi ženska mogla biti duhovnik, predvsem sklicujoč se na Pavlovo stališče do žensk. Dalje se Rahner sklicuje na izjavo nemških škofov z dne 22. 7. 1967, v kateri so škofje mnenja, »da se more motiti tudi cerkveno učiteljstvo pri izvrševanju svoje službe in da se je Cerkev tega vedno zavedala. Če je razvoj možen na drugih cerkvenih področjih, potem tudi izjava o ženskem duhovništvu ne more biti nespremenljiva.« (Rajhman 1977, 260) Rajhman dalje povzema Rahnerja: »Ženska v cerkvi še ni doživela trenutka, ko bi

15 Karel Rahner, nemški duhovnik in teolog, jezuit (1904–1984). Rahner je bil uradni svetovalec na drugem vatikanskem koncilu. Poleg Henrija de Lubaca, Hansa Urša von Balthasara in Yvesa Congarja velja za enega najpomembnejših katoliških teologov 20. stoletja.

bila popolnoma enakopravna možu. [...] Cerkev mora znova razmisliti ob hkratnem razvoju ženskega vprašanja v profani družbi, ali ne zaostaja v gledanju na žensko in njeno funkcijo v Cerkvi.« (260) Rajhman pokaže na temeljni problem v ozadju te izjave, ko navede Rahnerja v dveh točkah. Prva šibka stran izjave je v razpravljanju o dveh vidikih tradicije, božji in človeški. Rahner opozori, da je moško duhovništvo nedvomno izraz človeške tradicije, je posledica časovne in kulturne pogojenosti, četudi je helenistični svet poznal svečenice, »Kristus in Cerkev pa nista mogla v tedanji družbi postaviti novega lika žene – duhovnika, saj je že novi odnos do ženske mnoge odvrnil od evangelija. Kolikor ni službeno duhovništvo zoženo na zakramentalno služenje, nikakor ni razvidno, da ne bi ženske imele tudi čisto izrazite duhovniške funkcije v prvi Cerkvi, če pomislimo na Jezusovo naročilo ob vstajenju.« (260) Dalje Rajhman piše, in zdi se, da z izjavo Rahnerja tiho simpatizira, da tudi ni primeren dokaz, ki bi sledil iz dejstva, da je bil Jezus moški. Za Rahnerja to ni argument, »kajti nikakor ni razvidno, da mora Kristusov 'namestnik' (*in persona Christi*) predstavljati Kristusa prav v njegovi 'moškosti'« (260). Rahner poziva, da se mora ohraniti zvestoba Kristusu, toda razprava o tematiki ženskega duhovništva se mora nadaljevati.

Poseben komentar Rajhmana na koncu njegovih prispevkov ne sledi niti ga ni bilo moč pričakovati. Vsekakor pa nam že sama tematika, ki jo Rajhman spremlja in predstavi oz. povzema (vprašanje vloge žensk in konkretno ženskega duhovništva v primeru Rahnerjevega prispevka), daje slutiti o njegovi simpatiji do ženskega vprašanja, ki je skozi debate in razprave v pokoncilskem času odpiralo vrata postopnemu vključevanju žensk k aktivni participaciji v življenju Cerkve in k sooblikovanju pastoralnega in katehetskega poslanstva Cerkve. Bil je odprt za vprašanje, ki je tedaj močno burilo duhove in razdvajalo teologe, a skoraj prav nič drugače ni niti danes.

2.4 Članek *Ženska v moški Cerkvi*, *Znamenje* 10/3 (1980): 266–269

Pri pregledu arhivskega gradiva naletimo na še eno Rajhmanovo razmišljanje o naslovni tematiki, kasneje objavljeno v reviji *Znamenje* pod naslovom *Ženska v moški Cerkvi* (1980a), ki pa ga zaradi preobsežne trenutne razprave ne obravnavamo poglobljeno, temveč zgolj omenjamo. Omeniti ga velja zaradi dejstva, ki potrjuje Rajhmanov odprti odnos do drugače

mislečih in posebej do ženskega vprašanja, ko piše, »da je septembrska številka avstrijske pastoralne revije *Daikonia* /1987/ posvečena problemu krščanskega 'civilnega poguma'« in da »problem obstaja že dolgo, viden pa je v obdobju po 2. vatikanskem koncilu, ko je bila izrečena 'dovolilnica' za variantno mišljenje znotraj Cerkve, ko je bil ukinjen 'index', ko je izgubil 'imprimatur' svojo grozljivo podobo, ko se je začelo oblikovati mnenje o 'delni identifikaciji' z uradno Cerkvijo, ko je naposled 'izobčenje' izgubilo svoj prvotni pomen, ko se je Cerkve kot božje ljudstvo raztegnilo na vse človeštvo« (NŠAM, Rajhman, šk. 9).

Za temi sicer kratkimi, a zgovornimi Rajhmanovimi objavami, ki se dotikajo vprašanja vloge žensk v Cerkvi, se skriva, recimo raje kar odkriva, pogum profesorja teologije, ki si upa ne samo spremljati in razmišljati, temveč tudi pisati o tematiki, ki odstopa od ustaljenih vzorcev in razmišljanj znotraj tradicionalnih pogledov Cerkve. Napak bi bilo sklepati in nepošteno trditi, da se Rajhman z naukom Katoliške cerkve ni strinjal, tudi napak, da ga bi želel spreminjati. Rajhman dosledno spoštuje nauk, norme in tradicijo institucije, ki ji zvesto pripada, toda kot intelektualec se normam slepo ne uklanja in si upa o njih podvomiti, kadar bi želele odstopati od zakonov naravnega in zdravega razuma in kadar bi ne upoštevale pravice do enakopravne obravnave človeka – tako moškega kot ženske. Morda je bil profesor Rajhman v svojem času zaradi svojih odprti pogledov za koga preveč liberalen, za koga morda celo malce sumljiv (kot velja to še danes za tiste, ki si upajo razmišljati izven okvirjev in pogledati čeznje), vsekakor pa je bil v svoji teološki misli znanstveno dosleden in napreden. V svojih stališčih do žensk je bil izjemno spoštljiv, kar je bilo moč razbrati iz njegove osebne zapuščine, materiala, ki smo ga našli v arhivu, kar predstavim v tretjem delu članka. Spoštljiv pa ni bil le v teoriji, temveč tudi v konkretnem življenju, v konkretnem odnosu do žensk, o čemer pričajo tisti, ki so z njim živeli, delovali in ga osebno poznali.

3 Drobci Rajhmanove duhovne zapuščine

Pri pregledovanju zapuščine v Nadškofijskem arhivu Maribor, konkretno v škatli št. 5, naletimo na zelo zanimivo umetniško izdelano kuverto formata A5 s čudovito risbo Carmen iz znamenite opere Georgesa Bizeta. Zanimivo, ker nam kaže upravičeno sklepati, da je Rajhman ljubitelj

umetnosti in je njegov odnos do ženske lepote brez predsodkov. V omenjeni kuverti so zapiski Rajhmanovih bogatih premišljevanj, večinoma opirajoč se na *Hojo za Kristusom*¹⁶ (Tomaž Kempčan). Tukaj npr. najdemo *I. premišljevanje (december)* z naslovom *Adventno razpoloženje*, v katerem spomni na prvobitnost adventne ljubezni Boga do človeštva. »Ni Bog pozabil svoje obljube, ki jo je dal v raj, čeprav je ni hotel takoj izpolniti, potrebna so bila tisočletja, da [bi] bilo človeštvo zrelo sprejeti med sebe učlovečeno Božjo Besedo.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Na koncu zapis: »Beri Hoja za Kristusom III, 5; I, 21.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

V kuverti najdemo zanimiva premišljevanja z naslovi in oznakami, ki si sledijo: *I. premišljevanje (december)*, *Adventno razpoloženje*; *II. premišljevanje (oktober)*, *Nikoli tako kot Ezav*; *1. premišljevanje (oktober)*, *Rožni venec*; *2. premišljevanje (september)*, *velika odločitev/po duhovnih vajah*.

3.1 Velika odločitev – Rajhmanov duhovni portret

V premišljevanju prav v tej omenjeni kuverti z naslovom *Velika odločitev*, zapisanem v septembru – letnice ni moč najti – Rajhman piše, da se je vedno znova treba odločati, kam, kako, kdaj, toda »ena izmed vseh odločitev je največja: moj sklep, ki sem ga storil v mladosti, ali pozneje, da bom služil Bogu« (NŠAM, Rajhman, šk. 5). Omenjeno premišljevanje se sicer neposredno ne nanaša na naslovno tematiko naše razprave, a ga omenjamo kot temeljno izhodiščno polje njegovega osebnega duhovnega

16 Delo *Hoja za Kristusom* (latinsko *De Imitatione Christi*) je eno najbolj znanih krščanskih besedil, ki ga pripisujejo srednjeveškemu meniškemu piscu Tomažu Kempčanu (*Thomas à Kempis*, ok. 1380–1471). Knjiga je zbirka premišljevanj, ki bralca usmerjajo v preprosto, pobožno življenje po zgledu Jezusa Kristusa, in je razdeljena na štiri knjige, ki zajemajo različne vidike duhovnega življenja. Ta razdelitev ni zgolj vsebinska, temveč tudi stilna, kar nekateri navajajo kot dokaz, da avtor dela ni ena sama oseba. Prvi dve sta obarvani precej meniško in poudarjata pomembnost notranjega življenja, kar nasprotno poudarjajo filozofske šole. Tretja knjiga ima bolj dramatični stil, četrta pa se osredotoča predvsem na evharistijo in naj bi bila kasnejšega datuma. Delo je namenjeno predvsem osebnemu duhovnemu rasti in krepostnemu življenju. Prva knjiga obravnava pomen odpovedi svetu in iskanja notranjega miru, druga knjiga se posveča duhovnemu življenju in notranjemu miru, tretja knjiga govori o notranjih pogovorih med dušo in Kristusom, četrta poudarja zakrament evharistije in pripravljenost na Kristusovo žrtev. Knjiga spodbuja preprosto življenje, odpoved posvetnim željam in ponižnost ter poudarja zaupanje v Božjo voljo in prepoznavanje notranje modrosti. *Hoja za Kristusom* je ena najbolj branih in prevajanih knjig v zgodovini krščanstva, pogosto imenovana za najbolj vplivno delo po Svetem pismu. Postala je ključna za duhovno življenje ne le v katoliških, ampak tudi v protestantskih in drugih krščanskih krogih. Poudarek na osebnem odnosu s Kristusom je navdihnil mnoge redovnike, teologe pa tudi laike, ki so knjigo uporabljali oz. jo še vedno uporabljajo kot priročnik za duhovno rast in meditacijo. (Platovnjak 2011, 445–451)

sveta, saj odstira portret velikega misleca, ki je imel do žensk, kar pa je naša tema, zelo spoštljiv, sproščen in neobremenjen odnos, ki lahko izhaja zgolj in samo iz prečiščene temeljne odločitve za poklic, v katerega je bil, kot piše sam, poklican in izbran. Rajhman piše, da se njegov sklep nanaša na Božje povabilo: »Bog me je poklical mimo drugih: pridi, hodi za menoj. In jaz sem odgovoril: Gospod, tukaj sem. Kot so apostoli zapustili vse in šli za Jezusom, tako tudi jaz. Od tedaj živim novo življenje. Ena (eno?) velika odločitev za Boga!« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) In dalje: »Bog me je uvedel v svoje skrivnosti, tako blizu njegovega srca sem jaz, čeprav bi drugi veliko prej zaslužili priti k Njemu. Toda Bog je izbral, in ne jaz.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Te besede s svojo težo zarežejo v srce še tako površnega bralca ali pa bralca neobčutljivega, ledenega srca, gre namreč za popolnoma osebni zapis nagovora povabitelja in osebni odgovor povabljenca: »Bog me je vprašal: Hočeš biti popoln – in moj odgovor: Hočem. To je bilo tedaj.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Jasen odgovor mladosti, ki vključuje iskreno hotenje slediti Kristusu in željo biti popoln, Rajhman z visokoletečih idealističnih predanosti zdaj spusti na realna tla, v sedanjost, s tem pa nehote prinese tolažbo bralcu, ki morda prav tako hrepeni po popolnosti, ter ga vabi k ponovnemu premisleku, ko nadaljuje: »To je bilo nekoč.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

To nam da misliti, da se tudi Rajhman hote zaveda razkoraka med mladostno zagnanostjo in realnostjo, ki jo prinesejo leta življenja in preizkušnje časa. Ko smo polni mladostnega zanosa, dajemo obljube, ne da bi se v resnici zavedali, kaj obljuba pomeni, in ne da bi se zavedali, kaj pomeni vsebina dane obljube. Ti dve distinkciji nista minorni, če želimo obljubo tudi do konca izpolnjevati in končno izpolniti. Toda namesto obtoževanja, ki bi lahko sledilo zaradi nesposobnosti izpolnjevanja dane obljube v polnosti, nam takoj prihaja naproti Rajhmanova tolažba, ko nadaljuje: »To je bilo nekoč. Leta so pretekla, in danes gledam nazaj preteklost. Zdaj vem, da je bila to v resnici velika odločitev, toda vidim tudi, da je to bil šele prvi korak.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhman se dalje sprašuje, »v kakšnem tonu od tedaj teče moje življenje? Kako se[m] poveličeval Gospoda v svojem življenju? Do katere stopnje razpoložljivosti sem se povzpел? Ali je moje življenje en sam dar

Jezusu? – mimo teh vprašanj ne morem. Za njimi stoji Jezus. On sprašuje.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Po tem pogovoru Rajhmanove duše same s seboj, ki tudi bralca vodi po isti poti samopreizpraševanja, sledi pomirjujoč, razumevajoč in tolažilen odgovor: »Četudi moram odgovoriti negativno, vendar vem, da imam čas, da popravim. Vendar ne vem, koliko časa mi bo za to še na razpolago, kako dolgo bo še moje življenje.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhmanovo samopreizpraševanje se seveda ne nanaša na njegovo temeljno odločitev glede duhovniškega poklica, temveč na življenje te poklicanosti, zaveda se namreč, da »od vsakega, komur je bilo dano mnogo, se bo mnogo zahtevalo ... (Lk 12,48) ... Sodba zame bo strožja ... Naj se ne izgovarjam: velika je človeška slabost. Kdo je, ki bi jo zanikal? Toda kdo je dobil več milosti kot jaz?¹⁷ [...] Če kljub vsemu nisem to, kar bi moral biti, kdo bi mogel potem še upati v uspeh?« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhman to globoko samopreizpraševanje zaključi z dvoje sklepov: 1. »V bodoče hočem malo več storiti za Boga kot doslej. Sklep naj obseže praktično stvar, ki se mene tiče osebno, npr. zoper malomarnost, mlačnost, vsak dan ena žrtvica, ali vabil se bom v določeni kreposti.« Sledi še drugi sklep: »To, kar delam vsak dan, bom delal bolje kot doslej. Več duha in več srca v moje vsakdanje pobožnosti. Več zbranosti – moj cilj naj ne bi bil več samo nekaj narediti za Jezusa kot predvsem dobro storiti, kar storim.« Rajhman zaključi z mislijo, da si bo neprestano prizadeval, da ostane v božji bližini, »na črti, ki mi jo določa Bog, potem sem gotovo na dobri poti k večnemu življenju«. In čisto na koncu Rajhman zaključi s prošnjo Božji Materi Mariji, kar je tudi pogost zaključek njegovih duhovnih premišljevanj: »Marija, mati moja, ali me vidiš, ali me slišiš?« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Omenjeno Rajhmanovo premišljevanje prebudi zavedanje in razburka mlačnost življenja povprečnega kristjana, vodi k samopreizpraševanju,

17 Pri tem Rajhman našteva: »Koliko sv. obhajil, sv. maš, sv. spovedi? Koliko milosti iz vsake vrstice Sv. pisma, iz premišljevanj, iz Rožnega venca? Duhovnik mi je tako rekoč vedno na razpolago, Jezus v tabernaklju še bolj.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

osebnemu duhovnemu poglobljanju, predvsem pa zarisuje portret mistika,¹⁸ ki svojo poklicanost jemlje dosledno in skrajno resno.

Rajhmanov duhovni portret dopolnjuje še eno premišljevanje, ki ga najdemo zabeleženega pod oznako *II. /September/* z naslovom *Biti podoben Jezusu v vsem*. Tudi to premišljevanje se izvirno ne naša na našo tematiko, a ga je treba omeniti, saj minuciozno izrisuje oz. dopolnjuje Rajhmanov portret, ki se nam kaže že v premišljevanju z naslovom *Velika odločitev*. Takole zapiše:

V sebi moram gojiti sveto hrepenenje, da postanem v teku življenja čim bolj Kristusu podoben. Moj študij, moje premišljevanje, moja misel. Vse se mora oklepati le Kristusa. Vedeti moram, da je le en Kristus, Jezus evangelija, ne moj Jezus, ki si ga krojim po svojih potrebah in svojih željah, in ta Jezus je Križani. Samo ena pot vodi k Njemu: pot križa. Kdor beži pred križem, ni dober učenec Jezusov. Z Jezusom na Taboru je biti lahko, a z Jezusom iti na Kalvarijo težko. Blagor tistemu, ki razume. (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhman izrazi globoko hrepenenje po Bogu, hrepenenje, ki ga ne more potešiti nihče drug in nič drugega kakor zgolj odnos z Njim, ki je polnost bivanja, z Njim, ki nikoli ne razočara in človeka nikoli ne zapusti sredi njegovih duhovnih in življenjskih bitk. Da bi človek tega ne pozabil in se ne vdajal napačnim ali lažnim tolažbam in obljubam tega sveta, mora vse, kar je, se pravi vse svoje delo, svoje misli, razum in srce, vsa svoja hrepenjenja usmeriti v Jezusa Kristusa, ki pa ne izpolnjuje človekovih sebičnih želja, temveč mu naklanja zgolj tisto, kar je za človeka dobro. In to dobro je nemalokrat dosegljivo po poti preizkušenj, trpljenja, neuresničenih

18 Beseda mistik je tukaj mišljena kot oznaka za nekoga, ki pristopa do vprašanj stvarnosti, družbe, človeka in medosebnih odnosov skozi perspektivo osebnega globokega odnosa z Bogom; nekoga, ki se pogloblja v mistična besedila (Rajhman, kot je razvidno iz njegove zapuščine, črpa in se navdihuje vsaj pri treh avtorjih: Leopoldu Bertscheju, Tomažu Kempčanu in sv. Tereziji Deteta Jezusa), iz njih črpa navdihe ne le za svoje življenje, temveč tudi za duhovne spodbude drugim (v obliki duhovnih nagovorov oz. premišljevanj, duhovnih misli, duhovnih vaj). Predvsem pa je izraz mišljen kot oznaka za nekoga, ki živi iz temeljev, h katerim kliče in spodbuja tudi ostale: sveta evharistija, redna molitev (Rajhman poudarja pomen molitve, posebej Rožnega venca), post, zakramentalno življenje, zatekanje k Nebeški materi Mariji, redno prebiranje Svetega pisma, kar za Rajhmana zagotovo velja in kar potrjujejo ne le njegova dela, temveč tudi pričevanja tistih, s katerimi je delal in živel. (V Svetem pismu, ki ga je navdihovalo, najdemo več primerov ženskih molitev, gl. Avsenik Nabergoj 2024a, 27–40; 2024b, 41–59; Večko 2024, 61–79; Bogataj 2024, 81–94).

hrepenenj in kdaj tudi puščave, osamljenosti in oddaljenosti od Boga. Zdi se, da Bog pusti človeka, da je sam s seboj, in da se kdaj ta sam s seboj zdi kot zapuščenost od sveta, kdaj tudi zapuščenost od Boga. Toda v tej zapuščenosti Bog človeku šepeta v srce, da ga ni zapustil, a to zapuščenost dopušča, da se človek zave svoje nepopolnosti, svoje majhnosti in ranljivosti, svoje odvisnosti od bivanjske celote, ki ga presega.¹⁹ V ranjenosti se človek močno zave, da on sam ni in ne more biti bog, to pomeni, da ni in ne more biti nikoli popoln: in prav to spoznanje krepi v človeku željo, da bi bil čim bolj popoln, čim bolj podoben Jezusu, in da bi se v tej podobnosti uresničeval, kot je božja volja. Bog dopušča, da človek občuti duhovno puščavo, pusti ga v tej puščavi, da v osami zori v ponižnosti, se spreobrača in brezpogojno kliče k Njemu. Težka je ta pot. In vedno je ne zmoremo sami, toda podobno so morali prehoditi tudi sveti možje in svete žene. Tako tudi Rajhman opogumlja, ko piše dalje: »Skrivnost veličine sv. Frančiška Asiškega je v ljubezni do Križanega. Sv. Ignacij Loyola v svojih duh. vajah govori o tretji stopnji ponižnosti, in ta je v tem: biti z Jezusom tam, kjer je težko. 'Trda je ta beseda' – vemo iz Sv. pisma, toda edina, ki rešuje.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhmanov čut za to, kar je človeško, je brutalno realističen; nenehno nas preseneča in vzbuja občudovanje, ko mu je blizu vsaka človeška stiska in rešljiva zanj vsaka življenjska situacija. Rajhman nikoli ne obtožuje ali moralizira, a tudi nikoli ne olepšuje in ne popušča, v duhovnem usmerjanju ničesar ne spregleda in opušča, izbira jasne besede, ki pa nikoli ne ponižujejo ali vzbujajo občutka lažne slabe vesti. Pokaže resničnost, kot je, toda vedno je razumevajoč in opogumlja, da bi človek v svojih težavah in sredi križev nikoli ne mogel obupati. Rajhman ničesar ne spregleda, toda vedno je razumevajoč in prizanesljiv. Skozi njegova duhovna iskanja in spodbude se slika podoba velikega moža, katerega veličina se kaže tudi v njegovi skromnosti in ponižnosti, v priznavanju svoje lastne nepopolnosti in majhnosti pred Bogom.

Med rokopisi v arhivu najdemo še druga premišljevanja, razporejena oz. zabeležena po mesecih, a jih – kljub izjemni zanimivosti – zaradi

¹⁹ Ranljivost je temeljna antropološka danost človeka, ki razodeva njegovo nepopolnost in odprtost za odnos ter presežnost (Platovnjak 2023, 201–203).

nerelevantnosti tematike glede na našo naslovno temo ne bomo obravnavali.

3.2 Ven iz kletke! Poziv k dialogu s svetom

V nadaljevanju, ob pregledovanju fragmentov razmišljanj na zelo majhnih in težko berljivih lističih (prepognjeni listi A5), naletimo na zanimiv zapis »Ven iz kletke!«. Sprva presenetljiv in nerazumljiv, se v nadaljevanju smelo razkrije kot poziv v luči drugega vatikanskega koncila – poziv k dialogu s svetom, pri čemer opozori tudi na pomen govorice (teološke govorice). Zanimivo, v istem snopu lističev, spetih s kovinsko sponko, najdemo zabeležke, v katerih nepovezano razlaga določene pojme, npr. za nas zanimivo besedo, tako značilno za drugi vatikanski zbor:

6 koncilskih odlokov → [aggiornamento] – iskanje besede ki se težko prevede → prilagoditi se dnevu. (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Dalje na istem listu Rajhman piše, da je v vseh (verjetno se to nanaša na 6 koncilskih odlokov) izražena skrb za oznanjevanje božjega kraljestva:

nobenih novotarij → stara resnica v novi obleki!

Cerkev misijonska – vsa! Vsi misijonarji, ki krščeni!

Tega pa še ne vemo.

Ni prav jasno, kako je misel želel dalje razvijati, kajti zapis je zgolj fragmentaren, a kaže na to, da je to poziv k prenavljanju Cerkve oz. njenega poslanstva: vsi kristjani, torej vsi, ki so s krstom postali posinovljeni Božji otroci, tako laiki kot kleriki, so v moči zakramenta krsta poklicani, da so misijonarji, kar pomeni, da so poklicani, da oznanjujejo evangelij in skrbijo za rast Božjega kraljestva v svetu in v Cerkvi. Ta kratek zapis pa tudi potrjuje naše prejšnje navedke o Rajhmanovi zvestobi nauku Cerkve, o njegovem doslednem spoštovanju tradicije Cerkve in zvestobi resnici, ki je ena sama, zvestobi Jezusu Kristusu. Odpira pa pot novim metodam, novim načinom in novi teološki govorici, ki bo nagovorila sodobnega človeka in s svojo razumljivostjo omogočila, da bo njeno vsebino ponotranjil.

3.3 Slavospev ženam

Med različnimi premišljevanji (tudi v nemškem in francoskem jeziku) najdemo v kuverti tudi tipkopis *1. premišljevanje / september* z naslovom *Trdnost (o šibkem spolu)*.

Iz zapisa lahko sklepamo, da je bila Rajhmanu ženska duša blizu oz. da jo je kot dober spovednik dobro poznal. Sklepamo lahko na njegov pretanjeni občutek za nežnejši spol, ki pa ga sam tako ne imenuje. Na misel o pretanjenem in zelo spoštljivem odnosu do žensk nas navaja njegovo razmišljanje z naslovom *Trdnost*, pa tudi drugi njegovi zapiski, ki jih najdemo v arhivskem gradivu njegove zapuščine, prav tako pa o tem pričajo tisti, ki so ga osebno poznali, posebej zaposlene v Teološki knjižnici Maribor, s katerimi je sodeloval.

Takole začenja svoje premišljevanje o trdnosti: »Gotovo vam ne ugaja preveč,²⁰ če se vas imenuje 'šibki spol'. Izraz vendar le napol odgovarja resnici. Vsak ve, koliko žena zna pokazati pogum v gotovih okoliščinah.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9) Toda Rajhman je realist, in je tudi poznavalec moške duše, ko čudovito nadaljuje: »Vendar ne zanikajte svoje ženske narave, bilo bi napčno. Žena, ki posnema moža v vsem, odbija in ne privlači. Biti žena v vsem – to je vaš ideal.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9) Iz tega zapisa je moč sklepati, kako zelo zdrav in spoštljiv odnos je imel Rajhman do žensk, kar je občudujoče glede na njegov duhovniški poklic. Toda Rajhman nas znova preseneti, ko v nadaljevanju zapiše misel, s katero opogumlja žensko, da »kljub temu pa je treba pokazati moč moža v boju zoper slaba nagnjenja, sicer ne boste nikoli dosegli vrha popolnosti, in boste ostali le v nizki povprečni sedanjosti«. In nato kruta streznitev: »Nežnost [prav tako] ne vodi k dobremu. Treba se je torej boriti in ne popuščati svojim slabim nagnjenjem.« Če se začnemo spraševati, kako to doseči, kako ne popuščati in kako vztrajati v krepostnem življenju, nam Rajhman že v naslednji

20 Besedico preveč Rajhman prečrta, kar pomeni, da se je popravil in s tem vzbudil pri bralcu ženskega spola še dodatno simpatijo. S tem namreč Rajhman izraža jasno stališče, ki je lahko lastno zgolj poznavalcu ženske (ženske duše odločne in samozavestne svobodne ženske, predane svojemu poklicu in poslanstvu, pokončni ženski), da ženskemu spolu sploh ne ugaja, če jo imenujejo, kot piše dalje, »šibki« spol.

povedi postreže z receptom: »Da bi to dosegli, je treba vedno²¹ izbrati tisto, kar manj ugaja naši naravi.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9)

Rajhman nadaljuje svoje premišljevanje v smeri razlage odpovedi, namreč, splošna odpoved je potrebna, saj je življenje celota, ki ne dopušča popuščanja, od izvirnega greha dalje se človek nagiba k slabemu in se mora boriti zoper svoja slaba nagnjenja (NŠAM, Rajhman, šk. 9). In nadaljuje: »Pomislite, da se dajo vsi možni grehi skrčiti na skupino sedmih glavnih grehov, in če veste, da se vsak teh grehov da premagati le z naporom in boji, potem je jasno, da je odpoved na mestu povsod in v vsem.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9) Ali to pomeni, da je življenje kristjana zgolj odpovedovanje vsem radostim, da je zgolj trpljenje in nepopuščanje vsakokratnim večjim ali manjšim slabostim? Ali je sploh moč upati na užitek v tem življenju ali je življenje zgolj trpljenje in odpovedovanje? Tisti, ki so/ste Rajhmana osebno poznali, se že nasmihate in bi takoj postregli z odklonilnim odgovorom.

In res, ko bi že skoraj krivično pomislili, da je Rajhman rigorist, pokaže na svoje razumevanje človeškega stanja in tako spodbudno ohrabrujoče nadaljuje ter spet preseneti s svojo človeško toplino in razumevanjem: »Nikar ne mislite, da odpoved pomeni tudi odpoved vsem radostim življenja. V sredini adventa in postnega časa Cerkev postavlja po eno nedeljo veselja in Cerkev ve, da je to prav. Resnično veselje izvira iz žrtve, ki jo človek sprejme in dopolni. Saj ste to že sami okusili. Ko ste sprejeli žrtev nase, je veselje, prej neznano, napolnilo vaše srce. Vsaka odpoved vžge v srcu majhen plamen sreče.« (NŠAM, Rajhman, šk. 9) S temi mislimi odpira Rajhman pot v globočine krščanskega življenja, ki more prinašati resnično srečo, predokus večne srečnosti v nebeškem rajju. Rajhman ostaja realist, zmerni realist, tolažnik: »Pa vendar, premagovati svojo naravo vedno se mi zdi neskončno težko.« In nadaljuje skrbno in opogumljajoče: »Če gledate vnaprej, vidite le nepretrgano vrsto odpovedi. Vendar ostane eno: hočem živeti iz ljubezni.«

V tej izjavi se nam razkriva Rajhmanov *raison d'être*, ki je odločitev za Boga in za ljubezen. Vse njegovo življenje, njegovo znanstvenoraziskovalno delo,

21 Zanimivo, da je v rokopisu besedica »vedno« prečrtana. Po tem lahko sklepamo, da je vendarle realist (in ne rigorist), da kot poznavalec človeške duše dopušča tudi človeško šibkost in razume ali dopušča, morda celo opravičuje možnost občasnega popuščanja ali padca zaradi človeške šibkosti.

pedagoško oz. profesorsko delo in nenazadnje temeljna življenjska odločitev – odgovor na poklicanost v duhovništvo – vse to izvira iz temeljne odločitve, odločitve za Boga in za ljubezen. Ta »hočem živeti iz ljubezni« izraža njegovo hotenje, hotenje pa je več kot zgolj želja, ki vključuje tudi možnost nedoseganja tega cilja; hotenje vključuje jasno zavedanje vsebine izbranega cilja in zavestno odločitev za to, da bi ta cilj dosegel: ko človek nekaj hoče, potem stori vse, da bi to mogel doseči. Ta »vse« vsebuje napor, odpovedi, neutrudno prizadevanje, in ne le pobožno pričakovanje, da bi se morda nekaj utegnilo dogoditi ali doseči (kar želja dejansko izraža). Če človek nekaj hoče, potem zastavi vse svoje moči in sile, da bi cilj dosegel. In to je prof. Rajhmanu, sklepajoč iz zapisov v gradivu, tudi uspelo in v tem ga velja posnemati.

Toda vrnimo se nazaj, k njegovemu premišljevanju o trdnosti in odpovedi. Takole piše v nadaljevanju premišljevanja: »Če je vse tako težko in neizvedljivo v tem trenutku, je to le zato, ker manjka ljubezni. Nikoli se ne odpovedujete in se ne žrtvujete radi odpovedi, radi žrtve. Vse iz ljubezni. Odpoved tako postane dar ljubezni Jezusu. Bodite pripravljeni in srečni, da mu dajete, in kmalu boste spoznali, da imate premalo žrtev, saj vas bo po njih žejalo. Ljubite torej Jezusa, ljubite ga vedno bolj, in ne bo vas več strah odpovedi. Tako boste zadobili pravo trdnost, morda tudi duh mučeništva.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

To premišljevanje, skorajda meditacija, je napisano – tako predvidevamo – po delu L. Bertscheja *Epouse du Christ*, saj sledi na koncu meditacije zapis »L. Bertsche, *Epouse du Christ*, I. tome« (NŠAM, Rajhman, šk. 5).²²

3.4 Vloga žene v Cerkvi

Končno naletimo na premišljevanje z oznako *I. premišljevanje (september)*, ki nosi naslov *Žena v Cerkvi*. Svoj razmislek o vlogi žena v Cerkvi nasloni Rajhman na koncilsko dogajanje, konkretnije na slovesno razglasitev Marije za Mater Cerkve s strani papeža Pavla VI. Na tej razglasitvi je bila poleg škofov, teologov, opazovalcev tujih verstev navzoča tudi peščica žena, redovnic in laikov. »Bile so na koncilu, med poslušalci sicer, a kdor

²² Tome – v prevodu zvezek.

pozna zgodovino Katoliške cerkve, ve, da je bil to velik prelom v pojmovanju vloge žena v Cerkve [sic!]. Ni samo enakopravnost tista misel, ki je gnala vodstvo Cerkve, da je ženam v Cerkvi dodelila pomembnejšo vlogo, niti duh časa, pač pa predvsem poglobljen študij mariologije in pa Sveti Duh.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Vidimo, da se Rajhman popolnoma strinja s premikom proti odprtosti za sodelovanje in večjo vključenost žena v poslanstvo Cerkve, kar kaže tudi na njegov neproblematični odnos do drugega spola (brez predsodkov), ko žensko tako lepo opiše: »Neizčrpana rezerva je skrita v ženi, rezerva milosti, apostolskega duha, gorečnosti za božjo stvar, in vse to je bilo doslej morda vse premalo izkoriščeno, pripoznano in uporabljeno.« To utemelji s pogledom nazaj, v preteklost, v prve čase krščanstva, ko je bila »žena v prvih vrstah Kristusovih apostolov, žene so širile krščanstvo, priča je apostol Pavel, ki jih pogosto omenja in hvali njihovo gorečnost, priča številne mučenke. Ob Gospodu so bile žene, od Marije, Njegove Matere, do žena, ki so ga spremljale in bile z Njim pod križem, bile z Njim ob pogrebu, ob vstajenju.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Vidimo, da Rajhman našteje pomembne trenutke Jezusovega življenja, ob katerih so bile prisotne tudi žene. Nato nadaljuje, da je »žena nežni, slabotni spol in po svoji naravi ni določena za velika dela, toda pri Bogu 'ni nič nemogočega', Bog je tudi ženo povzdignil v nadnaravo, in Bogu ugaja slabost žene, da po njej izvrši velika dela. Takšen je Bog! Dokazati človeku, da sam iz sebe ne more nič, le 'v njem premorem vse'. Zato po ženi posredno sam rešuje, po Mariji, ki pa je 'polna milosti'! – Ob tem mislimo na Bernardko Soubirous, na fatimske otroke!« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Sledi aktualizacija oz. prenos teme v sodobni čas, ko se na novo premišljuje in postavlja mesto žensk tako v družbi kot v Cerkvi. Rajhman se sprašuje: »Ali vemo, kaj želi Cerkev danes od žena? Zavestno vključitev v delo odrešenja. Predvsem je tu apostolat molitve,²³ žrtev trpljenja in nenazadnje apostolat besede. Cerkev želi vedno bolj imeti ob duhovnikih pomočnike, žene so včasih v določenih okoljih prav posebno osposobljene [sic!],

23 »Molitev osmišlja vernikovo bivanje in mu omogoča, da živi, le ko so besede in dejanja sredstvo za ohranjanje in poglobljanje odnosa z Bogom. Bog je človeku prisoten in odsoten hkrati, to je zakonitost vsakega odnosa. Ko pa nastopi 'temna noč', lahko kristjan ohranja vero zgolj z molitvijo, ko Boga nagovarja s 'Ti'!« (Osredkar 2024, 25)

da so apostoli besede v katehezi, v svojem območju, kjer živijo.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Rajhman nadaljuje, nagovarja prav osebno vsako ženo, da bi se vprašala: »Kaj naj jaz še storim? Ali sem pripravljena na klic Cerkve? Naj premislim ob Mariji, ki je 'polna milosti'! Naj storim vse, za kar me Bog kliče v današnji čas!« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Vidimo, da Rajhman ne določa vnaprej, kaj in kako bi morala žena sodelovati v Cerkvi, četudi se zdi, da ob naštevanju nekaterih možnih področij predestinira njeno »novo« vlogo. To je zgolj domneva, ki se izkaže za napačno, saj na koncu jasno pozove žene, da se prebudijo za klic Cerkve, da same najdejo svojo poklicanost, da vsaka poišče področje, ki jo nagovarja, in izziv, za katerega se čuti sposobna, da bi nanj s svojimi darovi lahko odgovorila.

Na koncu premišljevanja stoji zapis vira, na katerega se nanaša meditacija oz. premišljevanje, kar bi lahko služilo tudi kot spodbuda k nadaljnjemu branju oz. navodilo bralcu: »Beri, *Hoja za Kristusom* III/50.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

3.4.1 Rajhmanova skrb za redovnice

V I. *premišljevanju (december)*, ki nosi naslov *Blagor miroljubnim (Mt 5,9)*, se Rajhman posveti ženam redovnicam. Zunanjemu opazovalcu, torej osebam zunaj samostanskih zidov, se zdi morda poudarjanje miroljubja nepotrebno, a kot vsi medčloveški odnosi so tudi odnosi za samostanskimi stenami krhki in ranljivi, podvrženi preizkušnjam in raznim pretresom bodisi zaradi različnih vlog, ki jih imajo pripadniki določene skupnosti, bodisi zaradi osebnostnih lastnosti, ki se bolj ali manj izražajo v skupnem življenju. Rajhman tako v svojem premišljevanju tolaži, spodbuja in daje navodila, kako v redovni skupnosti, ki kot vsaka človeška skupnost ni in ne more biti popolna, vztrajati in pogumno delati za mir. Tako piše, da naj bi bilo življenje v skupnosti v človeški predstavi prežeto s prijateljstvom, sožitjem in z mnogo ljubezni. Vendar opozori, da je to ideal. Ali je ideal sploh mogoče doseči? In zakaj ne? Takole zapiše: »Kot vsak drug ideal tudi le-ta naleti na ovire. Toda ovire niso nepremostljive, če si vsak v skupnosti prizadeva, da jih odstrani. Začnite vi, ostali vas bodo posnemali.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Takoj se nam postavi vprašanje, kako neki to doseči, če je npr. sobrat, sosestra, morda celo predstojnik ali predstojnica težavna ali celo nemogoča oseba. Rajhman takoj postreže

z jasnimi in brezkompromisnimi odgovori: »Morate biti spravljivi, potrpežljivi, težave že vnaprej predvidevati, morate biti miroljubni.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhman je neverjeten v poznavanju medčloveških odnosov in presenetljivo uporaben (praktičen), ko daje konkretna navodila za konkretne težave, npr. če bi se kdo prišel pritožiti čez svojo predstojnico, da je ne more več prenašati. Kakšen je Rajhmanov nasvet? Pravi, da je najprej treba presoditi, kakšna je ta oseba, ki se zgleda pri vas in se pritoži. »Če gre le za osebo, ki ne zna drugega kot kritizirati, potem je ne boste poslušali.« Toda kadar je stvar resna in je oseba na križpotju, ji je treba najprej pokazati razumevanje in sočutje do njenih težav²⁴ in ji nato dati dober nasvet v smislu omenjenih načel. Rajhman se zaveda težavnosti vodstvene službe, zato predlaga, da je najprej treba predočiti težave, ki so vedno povezane z vodstvom, se zavedati, »kako težko je biti predstojnik, in potem, da je treba gledati napake predstojnikov v luči vere«.²⁵ Kadar pa ne gre za težave s predstojnikom, temveč za sestro, ki dela z vami, tedaj ji pokažite sočutje, predvsem pa pot zveličanja. Rajhman spet poda konkreten napotek: »Kaj ji boste rekli: Lahko si predstavljam, da ni lahko z njo skupaj živeti. Toda niste edini, ki trpite. Ali niste že opazili, koliko trpi sama v sebi, kako se bori sama s seboj, in iz tega izvira njena neprijaznost. In pozneje hoče popraviti to, kaj je pogrešila.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Zdaj nastopi Rajhman konkretno in jasno, morda celo ostro, da si mora vsakdo preizprašati svoj svetohlinski pravičniški čut, tako prepogosto identičen starozaveznemu »zob za zob«. Tako Rajhman preobrne celoten pogled in tudi našo morebitno željo po iskanju in zagotavljanju naše človeške pravičnosti (npr. končno je priznala in zdaj se konča, čemur sledi napuhnen, celo nečimrn občutek zmagoslavja): »Nikar ne pogasimo tlečega

24 Resno razumevanje in sočutje do človeka na križpotju je mogoče le skozi potrpežljivo, spoštljivo in sočutno poslušanje, ki ga kot temelj resničnega dialoga poudarjata tudi Platonjnak in Svetelj (2024, 35–41).

25 Nato doda Rajhman pomenljiv odstavek, sicer malce nerazumljiv, zato ga podajamo zgolj v opombi. »Končno ji boste pokazali križ in trpljenje našega Gospoda. V glavnem zadostuje ena sama beseda: Sramota je biti kristjan in ne križan.« (NŠAM, Rajhman, Blagor miroljubnim /Mt 5,9/, šk. 5) Sklepamo lahko, da želi spomniti na to, da je Jezus trpel in da mora tudi človek prejeti trpljenje; da mora vsakdo nositi svoj križ. Spomniti želi morda na to, da je kristjanu lastno, da vzame svoj križ na rame, kot je moral križ nositi (za vse nas) Jezus Kristus. In spomni na to, da tega križa kristjan nikoli ne nosi sam, temveč je njegovo breme lahko, če ga prenesemo oz. zaupamo Jezusu Kristusu.

ognja z našo neprijaznostjo. Saj bi jo s tem postavili na rob obupa. Tako bi nosili tudi mi del odgovornosti. Nikar tega! Darujmo vsak dan za njo Kri Kristusovo in ji pomagajmo na tako dragocen način.» (NŠAM, Rajhman, šk. 5) V tem zapisu se pokažeta vsaj dve plati Rajhmanove osebnosti: poznavanje človeškega položaja, stiske, ki jo človek doživlja ob krivičnem ali neprijaznem ravnanju predpostavljenega oz. predstojnika/predstojnice, in jasna presoja situacije v luči evangelija in Kristusove ljubezni, ki ni maščevalna ali formalistično pravičniška, temveč predpostavlja potrpežljivo prenašanje tegob drug drugega (tak je tudi naslov enega od Rajhmanovih premišljevanj).

Ko skuša Rajhman pokazati na vzroke težav, se zaveda, da so mnogoteri in različni, toda njihovo skupno jedro je eno: »Vendar nekaj imajo vsi skupnega: globoko nekje je leglo sebičnosti, ki povzroča toliko nepotrebnih težav in solza, in nekje je tudi leglo satanovo, ki se veseli zdrahe med ljudmi.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Na koncu poda konkretna navodila v treh korakih (3 načela), da bi čim bolje odstranili nemir, sovraštvo in neprijaznost v medsebojnem občeivanju:

1. skušajmo se živeti v razmere svojega bližnjega,
2. gledati vse težave v luči vere, in to gledanje prenesti na svojo okolico,
3. govoriti o medsebojnih težavah z Bogom v molitvi. (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Tako preprosto, a uporabno tudi za današnji čas, za naše sodobne toksične odnose, ostaja Rajhman aktualen in nam daje mnogo priložnosti za izboljšanje, za osebno preizpraševanje, ne glede na to, v kakšni vrsti ali obliki skupnosti živimo oz. v kakšnih zvezah oz. odnosih smo.

3.4.2 Duhovne vaje za redovnice (iz II. premišljevanja / julij/ z naslovom *Duhovne vaje*)

V premišljevanju z naslovom *Duhovne vaje* Rajhman povabi k poglobitvi odnosa z Bogom – povabilo k duhovnim vajam, ki ga nasloni na svetopisemski odlomek Mr 6,31. V tem odlomku Jezus (Rajhman zapiše »leto za letom«) vabi: »Pojdite sami zase v samotni kraj in se nekoliko odpočijte« (Mk 6,31), kajti vsakemu izmed nas govori: 'Zato, glej, jo privabim, jo povedem v puščavo, spregovorim ji na srce.' /Oz 2, 16/ Bog nas vabi

v samoto, proč od sveta, da z nami spregovori besedo o našem zveličanju.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Rajhman poudarja, da nas po duhovnih vajah Bog vabi bliže k sebi, ne ker bi nas hotel odtrgati od naših nalog v svetu, temveč ker nas želi zanje usposobiti. Bog nas vabi, da v tihoti premislimo o ceni našega odrešenja in da se znova utrdimo v sklepu: le zanj živeti. Rajhman piše, da tudi redovnice potrebujejo duhovne vaje, kar dokazujejo že redovna pravila, ki zahtevajo letne duhovne vaje, to pa dokazujejo tudi nenehna priporočila papežev, duhovnih voditeljev, ki v njih vidijo zagotovljen uspeh v duhovnem življenju duše. Na duhovnih vajah ponovno zaživijo pred nami večne resnice, »resnice o Bogu, o grehu in kazni, o smrti in sodbi, o Jezusu – enkratnem Odrešeniku vsega človeštva, o Mariji – soodrešiteljici, o človeku – božjem otroku, ki je ustvarjen za Boga« – to so teme duhovnih vaj. Želja na duhovnih vajah pa mora biti prečistiti se, znebiti se vse nepotrebne navlake, vsakdanjosti, predsodkov in morda tudi dvomov, kot piše Rajhman. Naša vera bo po duhovnih vajah spet trdna. Bistveno pa je, da lahko pričakujemo sad duhovnih vaj, »v milosti bodo porojeni sklepi: na dveh zapovedih počiva nova zaveza, obe govorita o ljubezni – prva do Boga, druga do človeka ...«, in na tej osnovi je treba formirati svoje življenje. Cilj duhovnih vaj je: »[P]opraviti hočem svoj odnos do Boga in do človeka. In tako služiti Bogu, svojemu večnemu cilju.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5) Na koncu sledi zapis, ki je vir spodbud: »Beri: Hoja za Kristusom I, 25; III, 32.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

3.4.3 Duhovna obnova žena in mater

Končno se pred nami pojavi zložek lističev, zapisanih z roko in mestoma težko berljivih zaradi posebne oblike zapisa (nelinearno, deloma v stolpičih, deloma linearno in spet v stolpičih), z naslovom *Duhovna obnova žena in mater*. Gre za fragmente, ki jih skušamo sestaviti za namene predstavitve Rajhmanove skrbi za duhovno rast žena in mater.

V zasnovi duhovnih vaj, ki jih razdeli na tri dele, najdemo (I Vera, II Upanje, III ljubezen) skicirane osnovne misli poteka duhovnih vaj. Pod temo Vera zapiše: »Žena, velika je tvoja vera – delež žena v Cerkvi ob krstu [...] danes → apostolat žene, moj zgled.« Sledi zapis, da je Jezus spoštoval ženo, »žena je čaščena, spoštovana (svetni dan žena 8. marec, 25. 3.) ...«; sledi tudi spodbuda: »veliko ste storile v tem letu, skrb za vsakdanje delo, nič

se ne vidi, in vendar je vse/ Bog z nami zadovoljen, odtrgati nad posvetne skrbi, poglobiti [vero] – vse je odvisno od Boga.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Vidimo, kako je Rajhman spet optimističen, kako je prizanesljiv, a hkrati dosleden in zahteven. Pod vero zapiše tudi »skrb za vero otrok/kako starši skrbijo (rušijo?) vero otrok«. Besedi »rušijo« sledi zanimiva misel – »skoraj boljše bi bilo obesiti kamen za vrat!«. To ostaja nepojasnjeno v tej fazi raziskovanja; morda v prihodnjem delu preučevanja arhivskega gradiva naletimo na pojasnilo, moč pa je slutiti, da Rajhman kaže na nezadostno izpolnjevanje poslanstva krščanskih staršev.

Na fragmentih zapiskov najdemo tudi tole misel: »Žena podpira tri ogle hiše.« Pod razdelek *I Upanje* pa zapiše: »Eno samo poletje je, mi pa bi radi.« Žal sledijo neberljive besede in nato še podrazdelek *III Ljubezen*: »Ni srečne ljubezni, ni trajnosti, ni večnosti, je le zgolj kratka, minljiva lepota, ki pride in gre.«

Sledi zapis na še manjših lističih, še težje berljivih, ki ga začne: »Žena podpira tri ogle hiše in naniza sanje žena: filmske zvezde, lepotic, bogastvo, dobra družina ... mi hočemo biti srečni, naj stane, kar hoče.« Takoj nato pozove: »Govorite o občutjih, o grehu, o odpovedi, o trpljenju (ali ste srečne? – Nekdo z vami – niste same – Bog). Toda kako, se nam postavlja vprašanje? Odgovor daje Kanaanka pri Jezusu (Kananejka): žena, rešila je tvoja vera! Zaupanje v Kristusa Boga! Vera je zaupanje – Tvoja vera te je ozdravila.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

V nadaljevanju Rajhman zapiše: »Občudujem žene – kljub vsemu vztrajajo v veri: otroci po svojih potih, one v cerkev, zaničujejo jih – one v cerkev/ blagoslov tem ženam – nazaj v svet.« Kot pripomoček, kako vztrajati v tem svetu in v veri, Rajhman spodbuja žene, naj se naslonijo na molitev rožnega venca, čaščenje Srca Jezusovega, sv. maše (ki je pobožnost vseh pobožnosti), svetega obhajila.

Dalje Rajhman omeni pogosto težavo, ki jo žene omenjajo: »[S]užnja sem svojemu možu, takšno življenje ni vredno.« Rajhman je sprva neprizanesljiv: »Vprašajte se, kako je z menoj, da se mož odtuja, sem kriva, da ni sreče v zakonu, kako je z mojo potrpežljivostjo, kako z mojo zakonsko čistostjo?« Tukaj naletimo na prazen list, takoj na naslednjem pa tolažba,

sklicujoč se na Ef 5, 22: »Žene naj bodo svojim možem podložne kakor Gospodu, zakaj mož je glava ženi, kakor je Kristus glava Cerkvi ..., kakor je Cerkev podložna Kristusu, ste tudi ve, žene, svojim možem v vsem.« S svinčnikom je dopisano »3) Marija pod križem in 2) Marija v nosečnosti – odnos do Jožefa« (NŠAM, Rajhman, šk. 5).

Toda Rajhman ne ostane samo pri napotkih ženam, temveč nadaljuje, ko parafrazira apostola Pavla:

Možje, ljubite svoje žene, kakor je tudi Kristus Cerkev ljubil in samega sebe zanjo dal, da bi jo v vodni kopeli z besedo očistil in bi jo posvetil, da bi napravil sam sebi slavno Cerkev, ki bi ne imela madeža ali gube ali kaj podobnega, ampak da bi bila sveta in brezmadežna. Tako so tudi možje dolžni svoje žene ljubiti kot svoja telesa. Kdor ljubi svojo ženo, ljubi samega sebe. Kajti še nikoli ni nihče svojega telesa sovražil ... (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Tako Rajhman uravnoteži obe vlogi, žensko in moško, uravnoteži odgovornost za srečo²⁶ v zakonu, ko tudi možem pripiše del odgovornosti za zakonsko srečo. Sledijo zapisi zelo drobne pisave, ki bi zahtevali temeljitejše pregledovanje pod lupo.

3.4.4 Rajhman o vlogi in vzgoji katehistinj

Kot slednje v povezavi z vlogo žena v Cerkvi predstavimo Rajhmanovo skrb za vzgojo katehistinj: v gradivu naletimo na rokopis v slabo ohranjenem stanju, namenjen ženam katehistinjam. Posebnost tega zapisa je njegova datiranost, česar v preostalem pregledanem arhivskem materialu Rajhmana ni pogosto zaslediti. Zapis datuma je jasen, v obliki »2. V. 1969«, z naslovom *Marija v mojem življenju*. Iz tega lahko sklepamo, da so vsa doslej omenjena in analizirana premišljevanja izvirno iz tega ali vsaj blizu tega obdobja, nahajajo se na istem mestu (v škatlji).

26 To držo še jasneje potrdi Ivan Platovnjak v članku *The Importance of Marriage Groups for Marriage and Family Life* (2023, 485–490).

V premišljevanju *Marija v mojem življenju* se Rajhman morda nepovezano in fragmentarno, a konkretnije dotakne vprašanja vloge žene v Cerkvi danes. »Idealna žena – odsev na druge žene, Marija – Mati božjega sina.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

Protoevangelij/bogoskrunstvo žene! Zaradi moje slabosti (Pavel). V odrešenju človeštva nova Eva ne bo žena novega Adama, ampak njegova mati → podreditev žene materinstvu! In nadalje, materinstvo je vir življenja – vzrok odrešenja. (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

V nadaljevanju Rajhman zapiše, da je v zgodovini očakov moč ugotavljati, da je božji blagoslov najprej nad ženo zaradi njenega materinstva: »[Ž]ena uvaja Boga v človeštvo.« (Podčrtano.)

Meditirati to skrivnost – učlovečenje po ženi (neločljiva zveza matere in otroka). To je tudi znamenje Božje ljubezni – Bog je hotel telo (po ženi) – konstitucija C: ko je prišla polnost časov, je Bog poslal svojega Sina, rojenega iz žene (52), da bi vsi bili posinovljeni. (Gal 4,4)

Skrivnost učlovečenja – teotokos (prav tam)

Vrh ženstva – izraz mati božja, superiornost žene z ozirom na Boga (ta superiornost je strašna). Kot mati je Marija v nekem superior-nem položaju do Jezusa, ne toliko, kolikor je Bog, ampak v kolikor je človek – kot vsaka mati. (Prav tam.)

Rajhman v teh fragmentih poveljuje Božjo mater Marijo, preko nje pa daje posebno vrednost vsaki ženi. Neverjetno drzna je njegova misel o superiornosti žene z ozirom na Boga. »Bog je hotel dati ženi božanstvo. Marija je nepogrešljiva v delu odrešenja, njena volja je poudarjena v Oznanjenju, Marija je predstavnica človeštva (žena odloča o odrešenju, spremlja Sina na poslednji poti – poslanstvo žena je v trpljenju, v javnem življenju. Žene so tudi priče vstajenja, žene torej imajo mesto v življenju oznanjevanja.« (NŠAM, Rajhman, šk. 5)

V teh fragmentih se zrcali Rajhmanova skrb za katehistinje, ko jim v zanje pripravljenih duhovnih vajah predstavi lik Marije kot najpopolnejše

vzornice in navdihovalke za delo in služenje v Cerkvi. Vrednosti žene ne omejuje na njeno naravno telesno danost, da kot nositeljica, roditeljica in prinašalka novega življenja prispeva k razvoju človeštva, temveč polaga njeno moč in vrednost v njeno sposobnost podarjanja, predanosti drugim, njena samouresničitev in blagoslov sta v darovanju za druge.²⁷ V tem pa je moč iskati tudi smiselnost ne glede na spol – smiselnost je v usmerjenosti iz sebe k drugemu, in nenazadnje, smiselnost je v podarjenosti svojega življenja drugim in v usmerjenosti oz. predanosti tistemu smislu, ki vse smisle tukajšnjosti presega, v predanosti Nadsmislu, kot je Boga poimenoval logoterapevt Viktor Frankl.

Zaključne misli

V prispevku najprej predstavimo in analiziramo, kako koncilski dokumenti razumejo in vključujejo ženske v teologijo laikov, ter predstavimo nekatere konkretne citate in poudarke, ki odpirajo vrata večjemu sodelovanju žensk pri oznanjevalnem poslanstvu v Cerkvi. Ugotovimo, da koncilski dokumenti izrecno ne tematizirajo vloge žensk kot ločene kategorije, a jih vključijo v svojo teološko vizijo o Božjem ljudstvu in poslanstvu laikov ter s tem ustvarijo pomemben prostor za večjo soudeležенost žensk v življenju Cerkve. V tem kontekstu sta ključna predvsem dva dokumenta: *Dogmatična konstitucija o Cerkvi Lumen gentium*, ki postavlja temeljno eklezioološko vizijo Cerkve kot občestva, ter *Odlok o laiškem apostolatu Apostolicam actuositatem*, ki podrobneje razvija teologijo laičnega apostolata.

V pokoncilskem obdobju je o vlogi žensk v Cerkvi na Slovenskem premišljeval in se za njihovo aktivnejšo vključitev v oznanjevalno dejavnost Cerkve zavzemal slovenski teolog dr. Jože Rajhman (1924–1998). Kot profesor moralne in pastoralne teologije na Teološki fakulteti v Mariboru je Rajhman združeval akademsko rigoroznost, doslednost in zvestobo tradiciji ter hkratno odprtost za sodobne izzive in duhovne potrebe sodobnega človeka. Kot teolog je bil senzibilen za znamenja časa, studiozno

27 Podobno o tem gl. tudi članek Novo stoletje – stoletje žene?. Mateja Pevec Rozman. 2002. CSS 36, št. 1–2:20–23.

resen in človeško topel, ob tem pa tudi izjemno odprt in naklonjen ženskemu vprašanju, kar predstavimo v analizi njegovih štirih člankov in skozi pregled neobjavljenega arhivskega materiala. Na podlagi Rajhmanovih dokumentov in pregledanih besedil se kaže, da lahko na v začetku postavljeno raziskovalno vprašanje oz. hipotezo, da je bil dr. Rajhman kot duhovnik, profesor na Teološki fakulteti in intelektualec odprt ter naklonjen vključevanju žensk v aktivno življenje in delovanje Cerkve, odgovorimo pritrdilno. Ocenjujemo tudi, da je njegova duhovna in praktična teologija o vlogi žensk v Cerkvi v skladu z učenjem koncila, hkrati pa upošteva tudi konkretne kulturne razmere in značilnosti slovenskega prostora in slovenske Cerkve, posebej ko nagovarja in spodbuja žene v njihovih različnih osnovnih poslanstvih: kot žene, matere, redovnice, katehistinje. Ženskemu vprašanju je bil posebej naklonjen, kar veje iz njegovega zanimanja za to tematiko in poguma o tem pisati, konkretno pa se zavzema za večje vključevanje žensk v oznanjevalno poslanstvo Cerkve tudi tako, da si upa o tem spregovoriti in pisati v svojih premišljevanjih, meditacijah in duhovnih vajah, posebej namenjenih ženam, materam, redovnicam in katehistinjam. S tem je v slovensko Cerkev prinašal odmeve drugega vatikanskega koncila, posebej koncilskih odlokov, ki se nanašajo na ženske, na kar ni opozoril še nihče od sodobnih avtorjev, ki so se ukvarjali z vprašanjem drugega vatikanskega koncila, njegovega odmeva in vpliva na slovenskih tleh in v slovenski Cerkvi.²⁸ V tem je tudi izvirnost tega članka.

Ob raziskovanju in poglobljanju v osebno zapuščino prof. Jožeta Rajhmana, kolikor je bila dostopna v Nadškofijskem arhivu, se nam pred očmi postopoma izrisuje duhovni portret velikega teologa, misleca in mistika, pastoralista in duhovnega svetovalca, ki bo morda še v kom, ki ga ni osebno poznal, prebudil dvoje občutij: obžalovanje generacijske razlike, zaradi katere mu ni bilo dano profesorja osebno poznati, in občudovanje: občudovanje neizmernih globin njegovih duhovnih iskanj ter občudovanje poguma za naklonjenost ženskemu vprašanju v časih, ko je bila takšna drža med duhovniki prej izjema kot pravilo.

28 Še en viden profesor Teološke fakultete UL, ki je v slovensko Cerkev prinašal odmeve in sadove drugega vatikanskega koncila, sicer s področja odnosa do Svetega pisma, je dr. Jakob Aleksič (Skratlovnik 2019, 29–56; 2021, 119–140).

Rajhman je z vso resnostjo in hkratno neobremenjenostjo ter brez predsodkov opravljal svoje poslanstvo, poslanstvo profesorja in duhovnika, misleca in tolažnika, poznavalca človeške duše in stisk, predvsem pa poznavalca ženske duše in blagega razumevajočega tolažnika. Po pogovoru z nekaterimi ženami, ki so ga osebno poznale (knjižničarki iz Teološke knjižnice Maribor, dr. Fanika Krajnc-Vrečko, nekdanja vodja knjižnice, ter Marjetka Tuš, knjižničarska referentka),²⁹ se je podoba, ki se postopoma izrisovala in jo tudi predstavimo v poglavju o njegovem duhovnem portretu, vse bolj potrjevala; človek namreč vedno piše to, kar nosi v sebi, mislec ne more podajati misli, ki niso njegove, s tem bi izgubljal svojo identiteto. Mislec piše to, kar je, kar se poraja v njegovem umu in kar nosi v svojem srcu. Rajhman se nam tako izrisuje kot gostoljuben, priazen, duhovno globok, človeški in razumevajoč človek, neobremenjen s superiornostjo moškega spola ali duhovniškega poklica, temveč, zavedajoč se svojega poslanstva in kot globoko veren znanstvenik, tudi topel, preprost in skromen – kar pritiče velikim duhovom *per definitionem*.

Kratice

AA	<i>Koncilski odloki 1980 [Apostolicam actuositatem – Odlok o laiškem apostolatu (LA)]</i>
GS	<i>Koncilski odloki 1980 [Gaudium et spes – Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu (CS)]</i>
LG	<i>Koncilski odloki 1980 [Lumen gentium – Dogmatična konstitucija o Cerkvi (C)]</i>
SC	<i>Koncilski odloki 1980 [Sacrosanctum Concilium – Konstitucija o svetem bogoslužju (B)]</i>
JR	Jože Rajhman (kratica, s katero se Rajhman podpiše pod svoje kratke članke, obravnavane v tem članku)
NŠAM	Nadškofijski arhiv Maribor
šk.	škatla (tehnična enota arhivskega gradiva)

29 Ga. Krajnc-Vrečko in ga. Tuš sta mi v dolgih pogovorih osvetlili lik in podobo Rajhmana kot duhovnika in človeka tako z osebnega kot s strokovnega vidika. Obema se iskreno zahvaljujem za pomoč in sodelovanje.

Reference

Arhivski vir

NŠAM, Zapuščine duhovnikov, Rajhman
Jože, šk. 5 in 9.

Ostale reference

- Avsenik Nabergoj, Irena.** 2024a. Slavilna molitev Deborine pesmi (Sodniki 5) v predelavi Apokrifa Liber Antiquitatum Biblicarum. *Edinost in dialog* 79/2: 27–40.
- Avsenik Nabergoj, Irena.** 2024b. Šibkost Izraela in moč ženskih likov v Deborini pesmi (Sodniki 5) ter v podobnih slavilnih molitvah. *Edinost in dialog* 79/2: 41–59.
- Bogataj, Jan Dominik.** 2024. Zgled ženske molitve: Janez Krizostom pridiga o Samuelovi materi Ani. *Edinost in dialog* 79/2: 81–94.
- Grmič, Vekoslav.** 1985. Duhovna obzorja feministične teologije. *Znamenje* 15/5: 397–405.
- . 1977. O ženskem duhovništvu. *Znamenje* 7/6: 542–543.
- Koncilski odloki.** 1980. Ljubljana. Nadškofjski ordinariat v Ljubljani.
- Nežič, Julka, ur.** 2018. *Od katehetskega tečaja do Katehetsko pastoralne šole: Ob 50-letnici KPŠ*. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.
- Osredkar, Mari Jože.** 2024. Moliti po Kristusovem zgledu. *Edinost in dialog* 79/2: 11–26.
- Pevce Rozman, Mateja.** 2002. Novo stoletje – stoletje žene? *CSS* 36/1–2: 20–23.
- . 2023. Vsi smo poklicani hoditi skupaj, a kako? *Družina*, 22. 3. <https://www.druzina.si/clanek/vsi-smo-poklicani-hoditi-skupaj-a-ka-ko> (pridobljeno 15. 5. 2025).
- Platovnjak, Ivan.** 2011. Spremna beseda. V: Tomaž Kempčan, *Hoja za Kristusom* [De imitatione Christi]. Prevedel Janez Zupet. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- . 2023. The Importance of Marriage Groups for Marriage and Family Life: A Survey of Our Way Marriage Groups. *Obnovljeni život* 78/4: 479–492. <https://doi.org/10.31337/oz.78.4.5>.
- . 2024. Human Vulnerability, Spiritual Abuse, and Its Prevention. *Obnovljeni život* 79/2: 199–212. <https://doi.org/10.31337/oz.79.2.6>.
- Platovnjak, Ivan, in Tone Svetelj.** 2024. *Listening and Dialoguing with the World: A Philosophical and Theological-Spiritual Vision*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Rajhman, Jože.** 1980a. Ženska v moški cerkvi. *Znamenje* 10/3: 266–269.
- . 1980b. Ženska teologija. *Znamenje* 10/5: 461–462.
- . 1977. K. Rahner razmišlja o ženskem duhovništvu. *Znamenje* 7/3: 259–260.
- . 1988. Feministična teologija na razpotju. *Znamenje* 18/1: 90–91.
- Skralovnik, Samo.** 2019. Jakob Aleksič – znanilec pomladi biblične znanosti. *Edinost in dialog* 74/2: 29–56.
- Skralovnik, Samo.** 2021. Jakob Aleksič – poklicanost človeka k dialogu. *Edinost in dialog* 76/1: 119–140.
- Turnšek, Marjan.** 2017. Kaj pomeni duhovniška, preroška in kraljevska služba za kristjana? *Pisma. Ognjišče* 53/2: 46. <https://www.revija.ognjisce.si/pisma/10602-kaj-pomeni-duhovniška-preroka-in-kraljevska-sluzba-kristjana> (pridobljeno 14. 11. 2024).
- Večko, Snežna.** 2024. Esterina molitev pred srečanjem s kraljem. (Est 4,17a-17h in 17i-17z). *Edinost in dialog* 79/2: 61–79.

